

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Jan Lexa

Staronová úprava odvolání daru v NOZ

Diplomová práce

Olomouc, 2017

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „*Staronová úprava odvolání daru dle NOZ*“ vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 24. 11. 2017

Jan Lexa

Zde bych rád poděkoval vedoucímu diplomové práce JUDr. Tomášovi Tintěrovi, Ph.D. za odborné rady, cenné připomínky a zejména vstřícnost při konzultacích a vedení diplomové práce.

Obsah

Úvod.....	7
1. Obecně o darování	10
1.1. Darovací smlouva.....	10
1.2. Společenská úsluha	12
1.3. Zásadní neodvolatelnost daru	13
2. Historická právní úprava na území České republiky	15
2.1. Odvolání daru dle obecného zákoníku občanského.....	15
2.1.1. Odvolání daru pro nouzi	16
2.1.2. Odvolání daru pro nevděk.....	17
2.1.3. Odvolání daru pro zkrácení povinné výživy	19
2.1.4. Odvolání daru pro zkrácení nepominutelného dědice.....	20
2.1.5. Odvolání daru pro zkrácení věřitelů	21
2.1.6. Odvolání daru pro děti potomně narozené.....	21
2.2. Odvolání daru podle návrhu občanského zákoníku z roku 1937	22
2.3. Právní úprava dle občanského zákoníku z roku 1950.....	25
3. Právní úprava odvolání daru v občanském zákoníku z roku 1964.....	27
3.1. Obecně o právní úpravě.....	27
3.2. Podmínky odvolání daru pro nevděk.....	27
3.3. Problematické aspekty odvolání daru dle SOZ.....	28
3.3.1. Pojem „nevděku“.....	28
3.3.2. Osoba, jež může dar odvolat	30
3.3.3. Okamžik revokace daru	31
4. Odvolání daru ve vybraných zahraničních právních úpravách.....	34

4.1. Německo	34
4.2. Francie	37
5. Účinná právní úprava odvolání daru v ČR	41
5.1. Obecně o odvolání daru dle NOZ.....	41
5.2. Odvolání daru pro nouzi dle NOZ.....	42
5.2.1. Pojem „nouze“	42
5.2.2. Další podmínky odvolání daru pro nouzi.....	44
5.2.3. Pluralita obdarovaných	46
5.2.4. Rozsah vydání	46
5.2.5. Osoby oprávněné požadovat navrácení daru pro nouzi	47
5.3. Odvolání daru pro nevděk dle NOZ.....	49
5.3.1. Obecně o odvolání daru pro nevděk.....	49
5.3.2. Pojem „nevděku“.....	49
5.3.3. Další podmínky pro platnou revokaci.....	51
5.3.4. Samotná revokace a její modality	52
5.3.5. Rozsah vydání	54
5.4. Procesní aspekty odvolání daru dle NOZ.....	54
Závěr.....	57
Bibliografie	59
Anotace.....	66
Summary.....	66
Klíčová slova.....	67
Key words	67

Seznam použitých zkratk

„NOZ“	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
„SOZ“	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění účinném k 31. 12. 2013 (není-li uvedeno jinak)
„OZO“	Císařský patent č. č. 946/1811 Sb.zák. soud., obecný zákoník občanský
„BGB“	Bürgerliches Gesetzbuch, německý občanský zákoník, v platném znění
„CC“	Code Civil, francouzský občanský zákoník v platném znění
„ÚS“	Ústavní soud České republiky
„NS“	Nejvyšší soud České republiky

Úvod

Darování je jedním z nejčastějších právních důvodů převodu vlastnického práva k věci, který však na rozdíl od smlouvy kupní či směnné je projevem zvláštního vztahu zcizitele věci k jejímu nabyvateli. Od toho se také odvíjí možnost odstoupit od darovací smlouvy zvláštním způsobem, a to odvoláním daru. Žádný jiný pojmenovaný smluvní vztah se nevyznačuje takovou nerovnováhou práv a povinností, jako právě darování. Stejně jako úprava ostatních smluvních typů, i právní úprava darování prošla s přijetím nového kodexu civilního práva proměnou. Nový občanský zákoník úpravu odvolání daru na rozdíl od obč. zák. z roku 1964 rozšiřuje a zdá se, i zpřesňuje. Zavedení možnosti odvolat dar pro nouzi je novinkou, která neměla v socialistickém kodexu svou obdobu, bude tedy nutné řešit nově vyvstalé aplikační problémy. Problematickou se tak může stát nepoužitelnost dosavadní judikatury, stejně jako zásad, na kterých bylo odvolání daru dosud postaveno, jelikož změn, které zasahují do této problematiky je značné množství. Ať už se jedná o zúžení možnosti odvolat dar pro nevděk vůči členům dárcovy rodiny, zavedení lhůty pro odvolání daru či zavedení možnosti odvolat dar pro nouzi. Tato zbrusu nová pravidla budou muset být nově vykládána a problémy z nich vycházející řešeny, a to i s ohledem na zásady, na nichž je nové občanské právo založeno.

Jelikož darování, jakožto základní právní instrument pro převod vlastnického práva k věcem, který má respektovat zvláštní vztah mezi oběma stranami – dárce a obdarovaným, měl své místo v soukromém právu od dob dávno historických, je nutné také zkoumat právní úpravu starší, obecný zákoník občanský, či návrh občanského zákoníku z roku 1937. Oba kodexy byly svým přístupem k darování inspirací pro novou právní úpravu. Je tedy vhodné při analyzování aktuálně účinného soukromého práva se zabývat historickou úpravou a nacházet východiska jak v legislativě, judikatuře, tak i doktríně.

V neposlední řadě čerpá nový občanský zákoník ze zkušeností zahraničních kodexů soukromého práva. Pro komparační část diplomové práce jsem vybral úpravu francouzskou a německou, přičemž inspirace bude čerpána také z dalších právních úprav. Oba zmíněné právní řády jsou tomu českému blízké nejen geograficky (snad s výjimkou Francie, u níž jsem přihlédl k tradici Code Civile, kterou budu moci zkoumat při pobytu v rámci projektu Erasmus ve francouzském Nantes),

ale také svým přístupem k darování a darovacím smlouvám. Samozřejmostí pak je rozbor odlišných přístupů k odvolávání daru, které se v těchto zahraničních kodexech nacházejí. Takovým přístupem může být navrácení daru pomocí pravidel pro vydání bezdůvodného obohacení, jak jej využívá německý BGB.¹

V této práci si kladu za cíl tato nová, či staronová (vycházející z prvorepublikové či jiné historické právní úpravy) ustanovení vykládat v intencích zásad, na nichž je NOZ postaven a za pomoci zahraniční a historické judikatury a literatury řešit problémy nastalé při výkladu.

Cílem této práce by mělo být nalezení problémů, které mohou vznikat při aplikaci ustanovení o odvolání daru zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, a jejich řešení. Právní úpravu nového civilního kodexu je třeba podrobit hlubšímu rozboru, nejprve v porovnání s historickou právní úpravou OZO, dříve platného na našem území, dále vládním návrhem občanského zákoníku z roku 1937, a to z důvodu, že oba kodexy se staly inspirací pro současnou podobu právní úpravy odvolání daru. Nutné je také zkoumat, do jaké míry je zákonná úprava týkající se zmíněné problematiky dle NOZ odlišná od úpravy dosavadní, platné do roku 2013, tedy zejména občanského zákoníku z roku 1964, a jak je použitelná dosavadní judikatura. Stejně tak u dané problematiky je vhodné komparovat právní úpravu se zahraničními kodexy, a proto bude porovnávána právní úprava odvolání daru současného občanského zákoníku se zahraniční právní úpravou, platnou ve vybraných evropských zemích, zejména v Německu a Francii.

Veškerá komparace právních úprav bude mít za cíl porovnáním zákonných ustanovení vyextrahovat navzájem podobná si ustanovení, ať už v historické či zahraniční úpravě, a nacházet problémy zde se vyskytující a následně, nacházet jejich možná řešení, popřípadě nacházet odlišné přístupy k dané problematice. Stejně tak si kladu za cíl podrobit novou právní úpravu vlastnímu kritickému rozboru a sám nacházet problematické pasáže odvolání daru v novém civilním kodexu.

Za výzkumné otázky si kladu, a budu hledat odpovědi na otázky následující:

1. Jak se liší přístupy k odvolání daru v NOZ a SOZ?
2. Jak se liší přístupy k odvolání daru v NOZ a v historické právní úpravě na území českých zemí?

¹ § 531 odst. 2 Bürgerliches Gesetzbuch, německý občanský zákoník

3. Jak se liší přístupy k odvolání daru v NOZ a ve vybraných evropských zemích?

4. Jaké aplikační problémy nastanou při situacích odvolávání daru dle NOZ a jaké je jejich řešení?

Odpovědi na uvedené otázky budou nacházeny v jednotlivých kapitolách a podkapitolách, které jsou logicky členěny do kapitol a podkapitol podle položených výzkumných otázek.

Cílem této práce je poukázat na možné problémy, které mohou/budou nastávat při aplikaci ustanovení o odvolání daru, a to v obou jeho případech, jak pro nouzi, tak pro nevděk. Východiska pro řešení problémů budu nalézat v historické judikatuře či doktríně, v zahraničních právních úpravách a v neposlední řadě je bude autor nalézat vlastní analýzou. Doposud bylo k tématu odvolání daru dle NOZ publikováno několik odborných článků, z nichž lze zmínit zejména článek od Stanislava Bruncka či Romany Lužné, z monografií pak lze pak jmenovat publikaci od Davida Elischera „Darování a jeho podoby v novém soukromém právu“ a dále se tématu věnují samozřejmě také komentáře k NOZ.

1. Obecně o darování

1.1. Darovací smlouva

Právní institut darování je základním instrumentem pro případy, kdy vlastník věci zamýšlí bezúplatně převést vlastnické právo k věci na jinou osobu, která chce vlastnické právo k dané věci nabýt. Dle právního slovníku lze darování charakterizovat jako určitý druh právního vztahu „...vznikající na základě darovací smlouvy, kterou dárce něco bezúplatně přenechává nebo slibuje bezúplatně přenechat obdarovanému a obdarovaný tento dar nebo slib daru přijímá. Darování není jednostranný právní úkon.“²

Obecný zákoník občanský, platný na našem území mezi léty 1811 a 1950 chápal darování jako bezúplatné přenechání věci.³ Dle OZO byla darovací smlouva smlouvou reálnou, přičemž pouhý slib daru musel mít písemnou formu. V opačném případě nevznikal obdarovanému nárok na vydání daru, neboť kodex z roku 1811 stanovil, že „Z pouhé ústní darovací smlouvy, sjednané bez skutečného odevzdání, nevzniká pro příjemce daru žalobní právo. Toto právo musí být založeno písemnou listinou.“⁴ Dále OZO poměrně logicky zavedl (obdobně, jako nyní NOZ) možnost darovat třeba veškerý svůj majetek, nicméně v případě darování budoucího majetku pouze do poloviny jeho celé výše.

Na rozdíl od OZO, který darování upravoval v devatenácti ustanoveních, občanský zákoník z roku 1964 si vystačil pouze se třemi paragrafy. V § 628 odst. 1 SOZ stanovil, že „Darovací smlouvou dárce něco bezúplatně přenechává nebo slibuje obdarovanému a ten dar nebo slib přijímá.“⁵ Obdobně trval SOZ na předání daru při uzavření ústní smlouvy, popřípadě na sepsání smlouvy písemné, obdobně, jako tomu bylo v OZO. Nedodržení písemné formy pak mělo v tomto případě za následek neplatnost.⁶

Současná soukromoprávní úprava vymezuje darování následovně: „Darovací smlouvou dárce bezúplatně převádí vlastnické právo k věci nebo se zavazuje obdarovanému věc bezúplatně převést do vlastnictví a obdarovaný dar nebo nabídku přijímá.“ Nové soukromé právo tedy chápe darovací smlouvu ve dvou podobách: darování jako takové, tedy bezprostřední převod vlastnického práva k věci na

² HENDRYCH, Dušan a kol. Právní slovník, Praha: C.H. Beck, 2009, str. 256

³ § 938 OZO

⁴ § 943 OZO

⁵ § 628 SOZ

⁶ ŠVESTKA, Jří, a kol.; Občanský zákoník I, II, 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1795

obdarovaného při předání věci či jako smlouvu konsenzuální dle § 2057 odst. 2.⁷ Sankcí za nedodržení smlouvy je její relativní neplatnost. Popřípadě je možné ji jinak považovat za slib daru⁸. Na základě takovéto písemné darovací smlouvy vzniká obdarovanému nárok na vydání daru. Dále NOZ zavádí v § 2056 tzv. „slib daru“. Nejedná se sice s ohledem na § 2056 o darování jako takové, které by zavazovalo dárce k předání daru, nicméně takový slib je právním jednáním, z něhož plynou dárce povinnosti v podobě úhrady účelně vynaložených nákladů v očekávání daru potencionálně obdarovanému.⁹

Darovací smlouvu charakterizují její pojmové znaky. Pojmovými znaky darovací smlouvy v účinném kodexu je projev dárce i obdarovaného v uzavření smlouvy, vůle být takovým projevem vázán¹⁰, dále jím pak bezesporu je dobrovolnost a bezúplatnost. Jestliže by bylo plněno na základě nějaké povinnosti, jednalo by se o plnění ekvivalentní a nemohlo by se jednat o darování. Bezúplatnost vzhledem k převodu vlastnického práva odlišuje darování od ostatních smluvních typů, neboť není žádný ekvivalent, který by plnil obdarovaný ve prospěch dárce. Pokud by tomu tak bylo, muselo by se jednat o smlouvu kupní (pokud jsou ekvivalentem peníze)¹¹ či směnnou (jestliže je protiplněním jiná věc). V tomto ohledu je vhodné zmínit úpravu § 2060 NOZ, který stanoví pro případ, že někdo nabývá vlastnické právo k věci vzhledem ke svým zásluhám, bude se jednat o darování pouze v případě, že na toto plnění neměl již dříve nárok.¹² Nelze tedy považovat za darování vydání nálezného ze strany vlastníka věci, který ji ztratil nálezci dle § 1056 odst. 2, popřípadě různé věcné dary doplňující ocenění.¹³ Rouček a Sedláček dále považují za takovéto plnění za zásluhy také spropitné.¹⁴ S tímto však dle názoru autora nelze při současné právní úpravě souhlasit. Placení spropitného splňuje veškeré znaky společenské služby a nelze zde spatřovat vůli se vázat, přičemž zákonodárce výslovně explicitně vylučuje, aby takové jednání bylo posuzováno jako darování a mělo právní následky

⁷ „Písemnou formu vyžaduje smlouva také tehdy, nedojde-li k odevzdání věci zároveň s projevem vůle darovat a přijmout dar. Dárce je zavázán k odevzdání daru, není však povinen platit úrok z prodlení.“

⁸ BEDNÁŘ Václav, In: HULMÁK, Milan. a kol.: *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část* (§ 2055–3014). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 5

⁹ § 2056 NOZ

¹⁰ BEDNÁŘ V., In: HULMÁK, M., a kol.: *Občanský zákoník ...*, opak. cit., str. 2

¹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 26. 9. 2002 sp. zn. 30 Cdo 1162/2002

¹² § 2060 NOZ

¹³ BEDNÁŘ V., In: HULMÁK, M., a kol.: *Občanský zákoník ...*, opak. cit., str. 8

¹⁴ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. a kol. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl čtvrtý*. Repr. pův. vyd. z r. 1936. Praha: Codex Bohemia s.r.o., 1998. str. s. 415

(viz níže). Dobrovolnost je pak nutno chápat jako neexistenci právního incentivu, který by dárce přinutil k převodu vlastnického práva na obdarovaného. Jestliže existuje právní důvod, na základě kterého musí dárce převést vlastnické právo, bude se jednat o převod na základě tohoto právního důvodu a nikoliv o darování.

Nelze nechat bez povšimnutí, že NOZ zavádí v souvislosti s darováním celou řadu institutů, ať už se jedná o vzájemné darování, darování *mortis causa*, darování podpory či darování s příkazem. Pro účely této práce je však bezpředmětné se těmito instituty zabývat obecně a tyto budou následně popřípadě rozebrány v analytické části práce.

1.2. Společenská služba

Pro rozbor úpravy odvolání daru je však důležité zmínit výslovnou negativní podmínku pro určení zda se jedná o darování či ne, kterou NOZ zavádí, a sice podmínku, že se nesmí jednat o plnění ze společenské služby.¹⁵ Na první pohled se může jevit jako nedůležité zda dojde k bezúplatnému plnění darováním či společenskou službou, nicméně pro možnost odvolání daru (stejně jako další práva a povinnosti z darování) je toto rozlišení esenciální. Při plnění ze společenské služby nelze plnění odvolat a dožadovat se jeho navrácení.¹⁶ Uvedené vychází zejména z koncepce, že plněním ze společenské služby se strany nemají vůli vázat, a tudíž by neměla vznikat vzájemná práva a povinnosti. Společenskou službou bude dle NOZ takové bezúplatné plnění, které je poskytnuto druhé straně z přátelské výpomoci v případě, že je zřejmé, že se strany takovýmto plněním nechtějí vázat a takové jednání nemá povahu právního vztahu¹⁷.

V souladu s důvodovou zprávou k NOZ takovou společenskou službou nebudou běžné „dary“ například k vánocům či svatební dary. V takovém případě nebude možné odvolat dar, neboť nebyla uzavřena darovací smlouva¹⁸. Stejně tak nebude možné například uplatnit nárok na náhradu škody způsobené darem apod. K zamyšlení pak zůstává, zda společenskou službou bude hodnotnější svatební dar, například auto, byt nebo větší finanční částka. V takových nejasných případech je

¹⁵ § 2055 odst. 2 NOZ

¹⁶ BEDNÁŘ V., In: HULMÁK, M. a kol.: *Občanský zákoník ...*, opak. cit..., str. 2

¹⁷ CALLAGHAN, Ida. *Právní úprava darování v novém občanském zákoníku*, [online]. 13.8.2014, [cit. 10. 10.2017] <<https://www.epravo.cz/top/clanky/pravni-uprava-darovani-v-novem-obcanskem-zakoniku-94911.html>>

¹⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 2055

nutno zkoumat samotnou vůli stran.¹⁹ Dle názoru autora se již nebude jednat o společenskou úsluhu, neboť takové plnění již není společensky běžné a vymyká se běžným úsluhám. Nelze totiž rozlišovat mezi darem a úsluhou na základě příležitosti, při níž došlo k plnění, avšak dle povahy tohoto jednání, tedy zda na sebe strany tímto jednáním berou práva a povinnosti vyplývající z darovací smlouvy či se necítí vázány. Pomocným kritériem by zde mohla být hodnota daru, neboť dochází k majetkovým přesunům mezi dárcem a obdarovaným, tudíž se nejedná o plnění pouze ze slušnosti, liberalitu. Máme-li však zkoumat vůli stran, pomůže pro posouzení případu, zda jsou takové dary mezi oběma stranami běžné. Proto v naprosté většině případů převodu vlastnického práva k automobilu půjde o darování a lze uvažovat o odvolání daru při splnění podmínek, u darování drobné elektroniky ve stejném případě pak nikoliv.

1.3. Zásadní neodvolatelnost daru

Dalším znakem, který charakterizuje darovací smlouvu, a dalo by se takto mluvit jako o pojmovém znaku, je neodvolatelnost daru. Vzhledem k tomu, že současné české civilní právo je postaveno, zejména v oblasti relativních majetkových práv, na zásadě *pacta sunt servanda*, uplatní se princip závaznosti plnění ze smluv výslovně stanovený v § 3 odst. 2 pís. d), který stanoví, že „*smlouvy mají být plněny a daný slib zavazuje*“ také v úpravě darování. Tato zásada, zásada neodvolatelnosti daru, sice není výslovně v NOZ stanovena, nicméně vychází z komplexnosti úpravy, tak jak se o ní zmiňuje důvodová zpráva k NOZ: „*Dar je zásadně neodvolatelný. Tuto zásadu návrh výslovně neuvádí, neboť plyne z obecnější zásady závaznosti smluv. Navrhuje se však upravit výjimečné případy možnosti dar odvolat.*“²⁰ V nyní účinné úpravě se tedy uplatní zásada neodvolatelnosti daru spolu s výjimkami z tohoto pravidla, o nichž bude pojednáno níže. Historicky však platila zásada neodvolatelnosti daru bezvýjimečně a až svým vývojem dospěla legislativa k potřebě respektovat určité zásady dobrých mravů a slušnosti, přičemž většina právních řádů tyto výjimky respektuje.²¹

¹⁹ ELIÁŠ, Karel. a kol. *Velký akademický komentář : Úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008. 2. sv., str. 1877

²⁰ Důvodová zpráva k občanskému zákoníku, zákonu č. 89/2012 Sb., § 2068

²¹ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník svazek V (§ 1721 - § 2520) Komentář*, 1. vydání, Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014,

Stanovení výjimek ze zásady neodvolatelnosti sahá historicky do období vlády císaře Justiniána, kdy byly taxativně stanoveny případy, při nichž mohlo dojít k odvolání daru. Takovým případem byly zejména stanovené amorální situace, urážky dárce, ohrožení jeho života či ohrožení příslušníků jeho rodiny.²² Dar mohl být odvolán i v případě, že nebyl splněn příkaz daný dárce obdarovanému a jednalo se o darování s příkazem.²³ Dále se výjimky ze zásady neodvolatelnosti daru rozšiřovaly a zužovaly v závislosti na společenské situaci a morálních požadavcích, jak bude rozebráno níže. Historicky bylo pak judikturně dovozováno, že odvolat dar lze také v případě, že sice nebudou splněny zákonné podmínky, nicméně dárce si takovou možnost ve smlouvě vymíní, např. pro situaci, kdy darovanou věc bude později potřebovat pro jiný účel než výživu sebe či své rodiny.²⁴

²² Tamtéž

²³ KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 2. doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 1995, s. 105.

²⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 29. 12. 1932 sp. zn. Rv I 1671/31

2. Historická právní úprava na území České republiky

2.1. Odvolání daru dle obecného zákoníku občanského

Prvním souviselejším kodexem, upravujícím soukromé právo na území dnešní České republiky byl zákon č. 946/1811 Sb. zák. soud., obecný zákoník občanský, který platil na území českých zemí od r. 1812 ještě za nadvlády Rakouska – Uherska a který byl dále přejet recepční normou²⁵ i pro území Čech, Moravy a Slezska po vzniku Československa. Jednalo se o velmi moderní a pokrokový kodex, který vycházel ze zásad osvícenství a humanismu²⁶. OZO se stal velkým vzorem a zdrojem inspirací i pro autory NOZ.²⁷ Jak bylo popsáno výše, i v případě právní úpravy darování vycházel OZO z podobných principů, zaváděl obdobné instituty, jako darování majetku apod.

Stejně, jako tomu je i nyní, vycházel OZO ze zásady neodvolatelnosti daru, kterou na rozdíl od právě účinného kodexu ve svém § 946 výslovně zmínil a nevycházel pouze z obecných zásad²⁸, když stanovil, že: „*Smlouvy o darování nelze zpravidla odvolat.*“²⁹ Dále obecný zákoník občanský stanovil celkem šest případů, kdy lze dar platně odvolat, jakožto výjimky a součásti pravidla o neodvolatelnosti daru. Jednalo se o možnost odvolat dar pro (i) nouzi, (ii) nevděk, (iii) pro zkrácení povinné výživy, (iv) pro zkrácení povinného dílu, (v) pro zkrácení věřitelů a (vi) pro děti potomně narozené. Zdá se, že rakouský kodex upravoval vzhledem k počtu výjimek odvolání daru mnohem šířeji, než jak je tomu *de lege ferenda*. Je však nutné zmínit, že většina z rakouských výjimek ze zásady neodvolatelnosti jsou pouze konkretizací obecných pravidel, na jakých stojí dnešní NOZ. Jedná se například o možnost odvolat dar pro zkrácení věřitele³⁰, které bychom dnes řešili pomocí relativní neúčinnosti darovací smlouvy.³¹ Vzdání se práva na odvolání daru nebylo v době účinnosti možné neboť takové ujednání by bylo v rozporu s dobrými mravy.³²

²⁵ Zák. č. 11/1918 Sb., ze dne 27. října 1918

²⁶ KNAPPOVÁ, Marta, ŠVESTKA Jiří. *Občanské právo hmotné 1*, 4. vydání, Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2005

²⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

²⁸ Naproti tomu však OZO výslovně neupravoval obecné zásady soukromého práva, tudíž explicitní stanovení neodvolatelnosti se jeví jako vhodné.

²⁹ § 946 OZO

³⁰ § 953 OZO

³¹ § 589 a násl. NOZ

³² ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. a kol. *Komentář k Československému ...*, opak cit., s. 433

Jednotlivé způsoby odvolání daru však budou více rozebrány v následující části práce.

2.1.1. Odvolání daru pro nouzi

V hierarchii výjimek ze zásady neodvolatelnosti daru je možnost odvolat dar pro nouzi.³³ Obecný zákoník občanský zvolil logickou konstrukci, dle které může být dar odvolán pro nouzi, pouze pokud stav nouze dárce nastal až po uzavření darovací smlouvy, což je explicitně stanoveno uvozením ustanovení „*Upadne-li dárce později...*“, čímž je myšleno právě až po uzavření darovací smlouvy. Tato konstrukce nejspíše vychází z toho, že pokud dárce již v nouzi byl v období uzavření smlouvy, měl vůli darovat i přes tento svůj ekonomický stav. Otázkou pak zůstává, zda uvedené ustanovení dopadá i na situaci kdy právě v důsledku darování upadne dárce v nouzi. Budeme-li vycházet z účelu ustanovení, kterým by mělo být postižení situace, kdy se dárce ocitne v tíživé ekonomické situaci, o níž v době uzavření smlouvy nevěděl, musíme nutně dojít k závěru, že v takovém případě nebude mít dárce právo na odvolání daru, neboť v době uzavření smlouvy věděl, oč se jeho majetek zmenší a jaká je jeho momentální situace.

Další podmínkou pro odvolání daru v případě nouze, je právě upadnutí dárce ve stav nouze, který byl OZO chápán jako situace, kdy se dárce nedostává nutné výživy.³⁴ Nutná výživa byla pak chápána jako stav, kdy osoba trpí nedostatkem vzhledem k majetkovým poměrům dárce a obdarovaného. Postačí-li pro zabezpečení nutné výživy dárce částka menší než zákonný úrok (5 %), byl obdarovaný povinen platit částku menší, dostačující.³⁵

Aby obdarovanému vznikla povinnost k vydání daru, stanovil OZO, že tento musí mít buď darovanou věc stále u sebe, popřípadě musí vlastnit stále alespoň hodnotu darované věci. Uvedené ustanovení tak pokrývá situace kdy má obdarovaný z předmětu daru stále majetkový prospěch, kdy ji vlastní či alespoň, pokud ji zcizil, má stále protihodnotu dané věci, která by měla být chápána jak v penězích tak jako jiná majetková hodnota. Uvedená podmínka by pak měla být splněna v případě, kdy se jednalo o věc druhově určenou, což znamená, že dárce by měl jisté množství věcí daného druhu, což vychází z textu zákona „...a věc nebo její hodnota ještě tu jest.“.

³³ § 948 OZO

³⁴ Tamtéž

³⁵ ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. a kol. *Komentář k Československému ...*, opak cit., s. 431

Zde je nutné připomenout, že NOZ zachovává obdobný princip. Například bylo darováno značné množství obilí, přičemž konkrétní zrno, které bylo předmětem daru již obdarovaný semlel a zpracoval, nicméně vlastní dané množství obilí stejného druhu, které by měl dárci upadnuvšímu v nouzi poskytnout. Zničil-li však například darovanou věc, či ji upotřebil (zejména u věcí spotřebitelných), nemá ani jinou věc stejného druhu (viz výše) a nevlastní ani hodnotu věci, nebude mít povinnost dar vydat.

Stejně tak závisí ve sféře obdarovaného, zda obdobně jako dárce neupadl ve stav nouze. Pokud by tomu tak skutečně bylo, nemá obdarovaný povinnost dar vydat. Jak je však řešena situace, kdy oběma stranám se nedostává povinné výživy, avšak dárce je na tom podstatně hůře? Z výše uvedeného posouzení dle majetkových poměrů obou smluvních stran pak dovodíme, že obdarovaný bude mít povinnost přispívat na výživu dárce s ohledem na to v jakém poměru je majetková situace obou.

V případě, že jsou splněny všechny podmínky stanovené v § 947 OZO, nedochází ke skutečné revokaci daru a vydání darované věci, nýbrž obdarovaný je povinen platit ročně zákonné úroky z darované částky, jíž je zřejmě nutné rozumět hodnotu darované věci v penězích. Výše úroků byla stanovena na 5 %.³⁶

Poslední větou ustanovení § 947 řeší obecný zákoník občanský situaci více obdarovaných jednoho dárce, když stanoví: „Z několika obdarovaných zavázán je ten, který byl obdarován dříve, jen potud, pokud příspěvky těch, kteří byli obdarováni později, nestačí k výživě.“³⁷ Opět se zde vychází z premisy, že dárce se každým pozdějším darováním přibližoval k upadnutí do stavu nouze, proto by neměli být postihováni ti obdarovaní, se kterými byla uzavřena darovací smlouva dříve, ještě za stavu, kdy měl dárce dostatek majetku. Zároveň by bylo v rozporu s principem právní jistoty postihovat ty obdarované, kteří nabyli vlastnictví věcí od dárce před delší dobou. Uvedené ustanovení bylo zřejmou inspirací pro tvůrce NOZ.

2.1.2. Odvolání daru pro nevděk

Tradičním institutem darování je odvolání daru pro nevděk. Tato možnost dárce jak revokovat dar existovala mimo jiné také v období účinnosti socialistického soukromého práva u nás. V OZO byla úprava revokace daru členěna celkem do

³⁶ ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. a kol. *Komentář k Československému ...*, opak cit.

³⁷ Tamtéž

dvou ustanovení. První z nich se věnuje obecným podmínkám aplikace a druhé pak konkretizuje podmínky vzhledem k dědicům dárce.

První věta § 948 hovoří o tom, že dar lze odvolat v případě, kdy se obdarovaný dopustí hrubého nevděku vůči dárce. Hned další větou pak zákonodárce definoval pojem „hrubého nevděku“, kterým se rozumělo takové jednání obdarovaného, spočívající v ublížení na těle, cti, svobodě nebo jmění vůči dárce, přičemž je přímo stanoveno, že musí jít o takové jednání, které je postižitelné podle trestního zákona. Explicitně tedy zákon stanovil, že jiné chování obdarovaného, které není protiprávním jednáním v trestněprávním smyslu, nemůže být hrubým nevděkem.³⁸ Nutno podotknout, že postižitelné nebyly jen trestné činy v dnešním chápání (zločiny a přečiny dle dnešního trestního zákoníku³⁹), nýbrž také přestupky, neboť tehdejší trestní zákon postihoval i tato méně závažná porušení zákona.⁴⁰ K tomu, aby mohl být dar platně odvolán pro nevděk, však nemuselo dojít k odsouzení obdarovaného ani k zahájení trestního stíhání.⁴¹ Soudy tedy musely posuzovat jako vedlejší otázku řízení, zda je splněna podmínka trestněprávní roviny a byl spáchán trestný čin či přestupek. Dobová judikatura se taktéž vyslovila ke vzájemnému spáchání trestněprávního jednání mezi dárce a obdarovaným. Nejvyšší soud judikoval, že jednání obdarovaného vůči dárce, které splňuje veškeré znaky hrubého nevděku dle § 948 odst. 1, nemůže být nevděkem, jestliže se stejného jednání dopustil také dárce.⁴² ⁴³ Podobně nemůže být chápáno za hrubý nevděk takové chování obdarovaného, který urazil dárce hrubými nadávkami, když k tomu byl právě dárce vyprovokován, jak také judikoval Nejvyšší soud ČSR, kdy hlavním argumentem byla možná svévole každého dárce, který později začal darování litovat a vyprovokoval obdarovaného k jednání, majícímu znaky přestupku či trestného činu. Nad to Nejvyšší soud ČSR připomenul, že civilně právní povaha hrubého nevděku musí být vždy zaměřena na subjektivní stránku chování obdarovaného.⁴⁴ Soudy tedy měly

³⁸ § 948 odst. 1 OZO

³⁹ Viz. blíže JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 4. vydání. Praha: Leges, 2014, str. 138

⁴⁰ Zákon č. 117/1852 Sb. ř.z. trestní zákon o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění pozdějších změn

⁴¹ Rozsudek Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 13. 6. 1936 sp. zn. Rv II 111/36

⁴² Rozsudek Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 14. 3. 1923 sp. zn. Rv II 373/22

⁴³ Pozn. aut.: Nenechme se zmást dnešní trestněprávní povahou cizoložství, které bylo skutečně v rozhodné době (r. 1923) přestupkem dle § 502 zákona č. 117/1852 Sb. ř.z. Naproti tomu bylo taktéž judikováno, že nevěra mezi milenci není důvodem k odvolání daru pro nevděk. (Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 27. 2. 1940 sp. zn. R I 1413/39)

⁴⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 23. 10. 1936 sp. zn. R I 835/36

zkoumat nejen, zda je možné obdarovaného trestněprávně stíhat, ale také, zda se jedná o takové jednání, které odůvodňuje hrubý nevděk, zejména co do intenzity a úmyslu ublížit dárci. Ne každé protiprávní jednání ve smyslu trestního zákona vůči dárci mohlo být hrubým nevděkem. Pojetí nevděku dle OZO je tak značně odlišným od pojetí NOZ, které nechápe každý trestný čin jako projev nevděku.

OZO stanovil v § 949 pravidlo, dle kterého mohli dárcovi dědicové dar odvolat, a to i proti dědicům obdarovaného. Podmínkou pak muselo být, že dárce hrubý nevděk obdarovanému neprominul, přičemž muselo být splněno pravidlo, že obdarovaný (či jeho dědicové) vlastní dar či jeho hodnotu (Viz. kapitola 2.1.1.). Z úpravy možného prominutí činu nevděčného, vyvstává otázka, zda je možné takový trestný čin prominout i konkludentně, či pouze jednáním, vyslovením prominutí. V tomto ohledu zastává autor názor, že je možné takto učinit pouze výslovně. Opačný výklad by zbytečně zatěžoval dárce, když navíc pro zachování právní jistoty obdarovaného slouží tříletá promlčecí lhůta.

Hrubý nevděk dle obecného zákoníku občanského činí příjemce daru nepoctivým držitelem, a to od okamžiku spáchání trestného činu. Uvedené má důsledky ve vyrovnání dárce a obdarovaného při navrácení darované věci. Obdarovaný musel navrátit veškeré plody a užitky věci, které od věci oddělil od spáchání činu, který jej činí nevděčným.⁴⁵ Ve vztahu k dědicům obdarovaného je pak nutno podotknout, že tito byli povinni pouze k vydání předmětu daru nebo obohacení z něj, pokud ještě trvá. Proti obdarovanému měl dárce pouze obligační nárok na vrácení věci, ten tedy mohl až do vydání pravomocného rozsudku s předmětem daru volně nakládat bez toho aby dárce mohl žalovat vydání věci po třetí osobě.⁴⁶

2.1.3. Odvolání daru pro zkrácení povinné výživy

Třetím důvodem pro odvolání daru v OZO bylo zkrácení povinné výživy dle § 950 OZO. Povinnou výživou byla v daném případě myšlena výživa zákonná (zejména dětí či dalších rodinných příslušníků), smluvní či testamentární.⁴⁷ Dle textu zákona dovodíme, že povinnost k vyplácení výživy zde musela být dána v okamžiku darování, resp. uzavření darovací smlouvy. Okruh oprávněných (osob, které jsou oprávněny z výživy) zahrnoval také na nascitura. Bylo-li tedy dítě již zplozené avšak

⁴⁵ ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. a kol. *Komentář k Československému ...*, opak. cit., s. 435

⁴⁶ SEDLÁČEK, Jaromír. *Obligační právo. II. Speciální ustanovení o jednotlivých typech smluvních*, Brno: Právník, 1926, str. 22

⁴⁷ ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. a kol. *Komentář k Československému...*, opak. cit., str. 436

nenarozené v době darování, mělo i přesto nárok na výživu po obdarovaném, a to i pokud se jednalo o dítě nemanželské.⁴⁸ Oprávněná osoba (osoba, již je dárce povinen vyživovat) měla vůči obdarovanému právo na vyplácení toho, čeho se jí nedostávalo z povinné výživy dárce v důsledku darování. Nejednalo se tedy o odvolání daru jako takové, nicméně pouze o obligační nárok dárce vyživované osoby vůči obdarovanému, který však byl pouze subsidiární a nastupoval pouze v případě, že výživa dárce nepostačovala k tomu, k čemu byl povinen. Ačkoliv v zákoně není zmínka o omezení výživy, již byl obdarovaný povinen vůči vyživovanému, při analogickém použití § 947 OZO dospějeme k závěru, že výživa bude omezena obohacením obdarovaného.⁴⁹ Přímý odkaz na použití ust. § 947 OZO obsahuje tento právní předpis pro případ více obdarovaných osob (viz. výše).

2.1.4. Odvolání daru pro zkrácení nepominutelného dědice

V pořadí čtvrtý případ odvolání daru dle OZO je tzv. zkrácení nepominutelného dědice. Již podle názvu této výjimky ze zásady neodvolatelnosti je zřejmé, že se jedná spíše o institut práva dědického.

Ustanovení § 951 OZO mířilo na situaci, kdy pozůstalost nestačila ke krytí povinného dílu nepominutelného dědice a zároveň za zůstavitelova života došlo k darování ostatním dědicům.⁵⁰ Aktivně legitimovaným je zde samozřejmě dědic dárce, nikoliv dárce samotný. V takovém případě pak mohl zkrácený dědic požadovat vydání předmětu daru, popřípadě, bylo-li to po vůli obdarovaného, mohl tento doplatit schodek povinného dílu nepominutelného dědice, jednalo se tedy o nárok *alternativa facultas*. Zákon taktéž upravoval situaci, kdy i obdarovaný je nepominutelným dědicem. Bylo-li tomu tak, ručil obdarovaný pouze za část pozůstalosti zvětšenou o hodnotu daru, o niž převyšuje jeho díl právě díl nepominutelného dědice. Stejně jako v předešlých případech byla dána priorita vydání daru u nejpozději obdarovaného.⁵¹

Z procesního hlediska žaloval nepominutelný dědic na dodatečné doplnění povinného dílu. Zcizil-li však obdarovaný předmět daru a nedržel již ani protihodnotu věci, vydával hodnotu daru nepominutelnému dědice ze svého majetku dle § 952

⁴⁸ ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. a kol. *Komentář k Československému...*, opak. cit., str. 437

⁴⁹ Shodně SEDLÁČEK, J. *Obligační právo*, opak. cit. str. 23

⁵⁰ § 951 OZO

⁵¹ Tamtéž

OZO pouze pokud věc zcizil obmyslně, tedy s úmyslem vyhnout se jejímu vydání.⁵² V opačném případě měl nepominutelný dědic odpůrčí nárok vůči třetí osobě, která věc nabyla, dle obecné úpravy.⁵³

Nárokovat vydání předmětu daru nebo doplnění svého povinného dílu mohl dědic i mimo dědické řízení, pokud se takové nekonalo pro nemajetnost zůstavitele, a to v klasickém řízení sporném.⁵⁴ Pokud se však klasické dědické řízení konalo, mohl dědic svůj nárok uplatnit právě v tomto řízení nesporném.⁵⁵

2.1.5. Odvolání daru pro zkrácení věřitelů

V původním textu OZO z roku 1811 bylo důvodem pro odvolání daru dle § 953 také zkrácení věřitele(ů). Jedná se o ustanovení, které řeší odporovatelnost právního jednání, jímž došlo ke zhoršení postavení věřitele, zhoršení dobytosti jeho pohledávky. § 953 byl derogován odpůrčím řádem z roku 1884.⁵⁶ Úprava této odporovatelnosti OZO je zajímavá zejména s ohledem na darování, které předcházelo vzniku dluhu dárce. I v takovém případě se mohl věřitel domáhat relativní neúčinnosti zkracujícího právního jednání – darování, avšak musel prokázat, že obdarovaný věděl o úmyslu dárce zavázat se k plnění, které nebude vzhledem k darování možné, přičemž OZO hovořil v § 953 o „Istivém srozumění“.⁵⁷ Odporovatelnost v § 953 OZO byla vůbec první obdobnou úpravou ochrany věřitele před zkracujícím jednáním a byla inspirací pro další legislativu. Následně se obdobné ustanovení objevovalo v různých předpisech, přičemž v nyní účinné obecné soukromoprávní úpravě jej nalezneme v § 589 a násl. NOZ jakožto relativní neúčinnost právního jednání.

2.1.6. Odvolání daru pro děti potomně narozené

Posledním z důvodů pro odvolání daru v OZO bylo narození dětí, nikoliv však jakémukoliv dárce, ale dárce dosud bezdětnému.⁵⁸ Sedláček je sice názoru opačného,

⁵² § 952 OZO

⁵³ ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. a kol. *Komentář k Československému...*, opak. cit., str. 439

⁵⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 6. 10. 1925, sp. zn. R II 297/25

⁵⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 14. 12. 1945, sp. zn. R I 454/44

⁵⁶ Zákon č.36/1884 ř.z., odpůrčí řád, ve znění pozdějších změn

⁵⁷ § 953 zákona č. 946/1811 Sb.zák. soud., obecný zákoník občanský, ve znění do 31. 12. 1884

⁵⁸ § 954 OZO; „*Tím, že se bezdětnému dárce po sjednání darovací smlouvy narodí děti, nevzejde ani jemu, ani dětem potomně narozeným právo darování odvolati. Avšak v čas nouze může on nebo dítě potomně narozené jak proti obdarovanému, tak proti jeho dědicům uplatňovati shora uvedené právo na zákonné úroky z darované částky (§ 947).*“

přičemž argumentuje negativní povahou první věty § 954 OZO⁵⁹, nicméně s tímto výkladem se nelze ztotožnit. Konstrukce první věty by totiž nedávala žádný smysl, stejně jako ratio uvedeného ustanovení, kdy s přihlédnutím k době, v níž byl zákon přijat, kdy se narození dětí zdaleka neplánovalo jako nyní, se mohl dárce domnívat, že pokud má děti, není vyloučeno, že se stane rodičem znovu, tudíž může obdarovaný očekávat, že svou rodinu již zajistil. Naproti tomu u bezdětného dárce lze předpokládat, že narození dětí bezprostředně nehrozí. Při použití zásady „pacta sunt servanda“ je pak na místě chránit obdarovaného, který uzavřel darovací smlouvu s dárce, který již má děti a který měl se svým majetkem z toho důvodu nakládat obezřetně.

Bezvýjimečnou podmínkou pro odvolání daru dle uvedeného důvodu je, že dárce i dítě jsou v nouzi, což znamená, že dítěti se nedostává nutné výživy. Nárokem, který může být uplatňován, je zákonný úrok z hodnoty daru, jak již bylo uvedeno výše (viz bod 2.1.1.). Osobou aktivně legitimovanou k podání žaloby byl samozřejmě dárce, avšak primárně jím bylo dítě, jemuž se nedostává výživy. Dárce však musel uplatňovat nárok na vyživení svého dítěte, nikoliv sebe. Z tohoto důvodu uplatnění nároku dítětem vylučuje jeho uplatnění dárce. Naopak, i pokud dárce uplatní nárok na výživu pro dítě, může dítě dále uplatňovat svůj nárok, pokud jej dárce neuplatnil nebo uplatňovat nemůže (např. dárce zemřel).⁶⁰

2.2. Odvolání daru podle návrhu občanského zákoníku z roku 1937

Do historie českého civilního práva je bezpochyby třeba zahrnout také vůbec první ucelený text soukromoprávního kodexu, který sice zůstal provždy pouze návrhem zákona, a sice vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937. Právě tento návrh byl jedním z mnoha inspiračních zdrojů tvůrců nového občanského zákoníku z roku 2012.⁶¹ Práce na zmíněném návrhu trvaly celkem téměř 17 let, nicméně v určitých částech byl pouze kopií tehdy platného OZO.⁶² Kapitola návrhu zákona týkající se darování, obsažená v §§ 786-807 byla právě jednou z těch, které měly téměř přesnou předlohu v OZO. Vládní návrh znal však pouze 4 důvody pro odvolání daru.

⁵⁹ SEDLÁČEK, J. *Obligační právo*, opak. cit. str. 23

⁶⁰ ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. a kol. *Komentář k Československému...*, opak. cit., str. 445

⁶¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb. občanskému zákoníku, obecná část

⁶² TICHÝ, Luboš. *Obecná část občanského práva.*, 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 6

Prvním důvodem byla nouze dárce. Úprava § 794 a 795 v mnohém doslovně kopírovala ustanovení OZO pro odvolání daru pro nouzi, vládní návrh však do odvolání daru pro nouzi zařadil také možnost odvolat dar pro nemožnost výživy dárce vyživovaných osob⁶³, která byla v OZO samostatným důvodem odvolání daru, avšak zahrnuty byly i osoby vyživované na základě smlouvy či testamentární posloupnosti, přičemž návrh dával možnost odvolat dar pouze osobám vyživovaným na základě zákona. Dle důvodové zprávy k vládnímu návrhu příslušel nárok také dětem, které v době darování ještě nebyly narozené, avšak dárce jejich narození zamýšlel.⁶⁴ Při dnešní úpravě naopak není důležité se takovými okolnostmi zabývat, neboť NOZ nestanoví, kdy vyživovací povinnost má vzniknout. Shodně s OZO pak bylo konstruováno, že nárok na výživu mohou uplatňovat jak dárce tak také vyživovaná osoba samotná, a to za předpokladu, že dárce nárok plynoucí z odvolání daru neuplatňuje.⁶⁵ Odlišně však byla upravena zcela zásadní záležitost, a sice věc, jež má být obdarovaným vydána. Jak bylo zmíněno v podkapitole 3.1.1, dle OZO byl obdarovaný povinen platit pouze zákonné úroky z hodnoty daru, přičemž vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937 požadoval navrácení darované věci, popřípadě její hodnoty, pokud obdarovaný takovou věc má, či má alespoň její hodnotu, kdy vzorem byl německý občanský zákoník.⁶⁶ Obdarovanému byla také dána možnost volby, kdy mohl poskytovat právě nutnou výživu, což bylo výhodné zejména u darů větší hodnoty, větších nemovitostí a podobně, nicméně jak hovoří důvodová zpráva, taková výživa se měla opakovat, dokud nouze dárce či vyživované osoby trvala.

Jako druhý důvod pro odvolání daru měl vládní návrh zakotvit odvolání pro zkrácení povinného dílu. Úprava § 796 a 797 je téměř totožná s úpravou § 951 OZO. Nepominutelný dědic mohl tedy také za splnění totožných podmínek požadovat vydání darované věci, pokud byl jeho povinný díl zkrácen a stejně tak se této povinnosti mohl obdarovaný zbavit doplacením schodku v povinném dílu. Odlišně pak mělo být zakotveno pravidlo, dle něhož obdarovaný, který je také nepominutelným dědicem má povinnost k vydání předmětu daru pouze pokud k darování došlo

⁶³ § 794 vládního návrhu občanského zákoníku, sněmovní tisk č. 844/37

⁶⁴ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu občanského zákoníku z roku 1937, součást sněmovního tisku 844/37 dostupné z http://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/tisky/t0844_13.htm, str. 332

⁶⁵ § 794 vládního návrhu, opak. cit.

⁶⁶ Tamtéž

nejvýše 3 léta před smrtí dárce, zůstavitele.⁶⁷ Důvodem pro tuto navrhovanou úpravu bylo znění § 597 vládního návrhu, jakožto navrhovaného nového pravidla dědického práva.⁶⁸

Odvolání daru z důvodu nevděku obdarovaného bylo třetím důvodem, který obsahoval vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937. Jednalo se o důvod nejvíce se odlišující od úpravy OZO. Předně byla z § 798 vládního návrhu odstraněna podmínka trestněprávně postižitelného jednání obdarovaného vůči dárce. Vládní návrh pouze obsahoval podmínku, že se musí jednat o jednání v hrubém nevděku, tedy ublížení na těle, cti, svobodě nebo jmění dárce.⁶⁹ U takového jednání musel být prokázán zlý úmysl, nemělo se tedy jednat o nedbalostní jednání, ale o jednání, kterým chtěl způsobit obdarovaný dárce újmu. Za nevděk umožňující odvolání daru pak bylo tvůrci zákona chápáno také ublížení dětem, rodičům nebo manželů, tedy bezprostředně blízkým osobám, dle důvodové zprávy se však muselo jednat o takové jednání (popřípadě také takové následky), které způsobují újmu samotnému dárce.⁷⁰ Nelze si nevšimnout, že tento aspekt je důležitý i v účinné právní úpravě. Otázkou, související se zaviněním, pak zůstává, zda se zlý úmysl obdarovaného musí vztahovat na způsobení újmy dárce. Zde se domnívám, že postačí, pokud se úmysl způsobit újmu vztahuje pouze na zavinění ve vztahu k újmě vyjmenovaných osob, neboť v opačném případě by bylo pro dárce velmi obtížné prokázat, že například zavražděním dítěte dárce směřoval zejména k poškození právě dárce a ustanovení by se tak stalo téměř nepoužitelným.

Čtvrtým důvodem vládního návrhu pro odvolání daru bylo zrušení zasnoubení. Nutno podotknout, že i OZO obsahoval obdobnou možnost k odvolání daru, učiněného při zasnoubách, ovšem ustanovení § 1247 OZO bylo součástí práva rodinného. Osobou dárce v tomto případě mohl být buď jeden ze snoubenců, nebo i libovolná třetí osoba. Důležitou podmínkou bylo, že dar byl dán v souvislosti se zasnoubením, v očekávání sňatku. Muselo být splněno, že dárce, který dar odvolával, nezpůsobil zrušení zasnoubení. K vydání daru pak mělo dojít dle ustanovení zákona o bezdůvodném obohacení.⁷¹ Důvodem pro odvolání daru však nemohla být smrt jednoho ze snoubenců před uzavřením sňatku, ledaže z účelu daru

⁶⁷ § 797 vládního návrhu, opak. cit.

⁶⁸ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu, opak.cit., str. 333

⁶⁹ § 798 vládního návrhu, opak. cit.

⁷⁰ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu, opak. cit., str. 333

⁷¹ § 800 vládního návrhu, opak. cit.

vyplývalo něco jiného, což explicitně vyplývá z ust. § 801 vládního návrhu. K odvolání daru pro zrušení zasnoubení se vztahuje také zvláštní ustanovení § 802, dle něhož se takový nárok na vydání daru promlčuje v promlčecí lhůtě 1 rok od zrušení zasnoubení.

Vládní návrh dále v ustanovení § 804 a 805 upravoval obecné souvislosti odvolání daru. Zejména úprava mnohosti obdarovaných odpovídá znění OZO, který však tyto situace upravil u jednotlivých důvodů odvolání daru. Pro úplnost se patří dodat, že primárně dar vydávala osoba obdarovaná později. Uvedené ustanovení se však dá prakticky použít pouze na revokaci daru pro nouzi, výživu či popřípadě zkrácení povinného dílu. Konečně v § 805 bylo navrženo, aby obdarovaný, který již nemá u sebe darovanou věc či její hodnotu, například proto, že ji spotřeboval nebo proto, že věc zanikla, nemá obecně povinnost k vydání daru ani jeho hodnoty. Jiná situace však měla nastat, pokud by se obdarovaný věci „zbavil, aby zmařil její vrácení“⁷², čímž bylo dle důvodové zprávy myšleno jak na situace, kdy obdarovaný zcizí, zničí či jinak naloží s předmětem daru v případě již odvolaného daru, tak taky eventuálně, pokud by dar byl odvolán.⁷³ Lze tedy dovodit, že pokryty byly jak situace, kdy se obdarovaný zbaví věci po jednání, odůvodňujícím odvolání daru, tak také před takovým činem, je-li možno prokázat, že tak učinil za tímto účelem (například zamýšlí bezprostředně poškodit zdraví dárce a bezplatně převede vlastnické právo k darované věci třetí osobě).

2.3. Právní úprava dle občanského zákoníku z roku 1950

V polovině minulého století se stal do té doby platný OZO nevyhovujícím pramenem soukromého práva, zejména z důvodu společenských a politických změn a proto byla přijata nová socialistická úprava soukromého práva, kterou představoval zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník. Úkolem tohoto občanského zákoníku bylo zejména demonstrovat diskontinuitu s rakouským soukromým právem a reflektovat právě společensko-politické změny⁷⁴ a implementovat marxistickou ideologii.⁷⁵

Právní úprava darování středního kodexu, jak se také občanský zákoník z roku 1950 nazývá, doznala oproti OZO zásadních změn, odvolání daru nevyjímaje.

⁷² § 805 vládního návrhu, opak. cit.

⁷³ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu, opak. cit., str. 333

⁷⁴ BOBEK, Michal, MOLEK, Pavel, ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Komunistické právo v Československu: Kapitoly z dějin bezpráví*, 1. vydání. Brno: Munipress, 2009, str. 434.

⁷⁵ PĚCHA, František. *Zažil jsem tři občanské zákoníky*, Ad Notam, 2011, roč. 17, č. 4 str. 52

Darovací smlouvu jako takovou upravovaly celkem 4 krátká ustanovení, přičemž například darování pro případ smrti bylo zakázáno.⁷⁶ Důvodem bylo, aby nedocházelo ke zkracování zákonných dědiců.⁷⁷ Odvolání daru byl pak věnován pouze jediný paragraf zákona, a sice § 386, který stanovil, že „*Dárce může darovací smlouvu zrušit, dopustí-li se obdarovaný úmyslného trestného činu proti dárci, jeho manželovi, dětem nebo rodičům.*“⁷⁸ Došlo tedy k zásadnímu zmenšení počtu důvodů k odvolání daru, přičemž nelze opomenout ani změnu terminologie, a sice, že docházelo za splnění zákonných podmínek ke *zrušení* darovací smlouvy a nikoliv k *odvolání* daru. Praktický význam však tato změna neměla, neboť střední kodex používal pojem „*zrušení závazku*“ všeobecně pro jeho zánik⁷⁹ a to i pro zánik závazku *ex nunc*.⁸⁰ Ve vztahu k podmínkám odvolání daru doznala úprava středního kodexu několika změn oproti odvolání pro nevděk dle OZO. Střední kodex sice obdobně jako OZO setrval na podmínce, že jednání obdarovaného musí být postižitelné podle trestního zákona (na rozdíl od návrhu z roku 1937), nicméně rozdílně od OZO bylo vyloučeno, aby takové jednání bylo učiněno v menší intenzitě zavinění než v úmyslu. Rozšířen naopak byl po vzoru vládního návrhu z roku 1937 rozsah činů odůvodňujících odvolání daru, a to na činy spáchané vůči manželovi, dětem a rodičům dárce, přičemž se mohlo jednat o jakýkoliv úmyslný trestný čin.⁸¹ Dle dikce ustanovení § 386 a slovního spojení „*dopustí-li se(...)trestného činu*“ lze dovodit, že k odvolání daru bylo třeba pravomocné odsouzení obdarovaného pro daný trestný čin.⁸² Uvedenou úpravu pak lze hodnotit jako velmi kusou a s ohledem na nutnost existence pravomocného rozsudku trestněprávního soudu také příliš formalistickou.

⁷⁶ § 384 zákona č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ve znění účinném k 1. 1. 1951

⁷⁷ Důvodová zpráva k §§ 383 – 386 zákona č. 141/1950 Sb., občanský zákoník

⁷⁸ § 386 zákona č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ve znění účinném k 1. 1. 1951

⁷⁹ Viz. § 53 zákona č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ve znění účinném k 1. 1. 1951

⁸⁰ § 400 zákona č. 141/1950 Sb. zněl „*K zrušení nájemní smlouvy ujednané na neurčitou dobu je třeba výpovědi.*“

⁸¹ § 386 zákona č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ve znění účinném k 1. 1. 1951

⁸² ELISCHER, David. *Darování a jeho podoby v novém soukromém právu*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 111.

3. Právní úprava odvolání daru v občanském zákoníku z roku 1964

3.1. Obecně o právní úpravě

Dalším právním předpisem, upravujícím odvolání daru byl SOZ. Obecně tento zákon vycházel z obdobných zásad a filozofických východisek jak střední kodex.⁸³ Do právní úpravy darování se uvedené promítlo samozřejmě také. Stejně jako v předešlé úpravě nebyla možnost darování *mortis causa*, ani nebylo možno odvolat dar pro nouzi, a to čistě z ideologických důvodů. Původní znění SOZ pak znalo jediný důvod pro odvolání (či vrácení) daru, a to nevděk, který představoval takové chování obdarovaného, kterým „*hrubě porušuje pravidla socialistického soužití*“⁸⁴. Zásadní novelizací SOZ v roce 1991, zákonem č. 509/1991 Sb., který byl součástí přeměny soukromoprávní oblasti⁸⁵, však úprava darování nedoznala téměř žádných změn, vyjma nahrazení vágního pojmu „*pravidla socialistického soužití*“, který se stal dále nepoužitelným, za jiný vágní pojem „*dobrých mravů*“ jakožto součást ustanovení o nevděku obdarovaného. Dále byla úprava darování přesunuta do ustanovení §§ 628 – 630 SOZ.

3.2. Podmínky odvolání daru pro nevděk

Jak již bylo zmíněno, SOZ znal za celou dobu své platnosti pouze jediný důvod pro odvolání daru, a to nevděk obdarovaného, přičemž příslušné ustanovení nedoznalo téměř žádných změn. Prvotní podmínkou, naprosto esenciální, bylo uzavření darovací smlouvy. Další podmínkou, pro kterou mohl dárce dar odvolat, bylo jednání v hrubém rozporu s dobrými mravy, do novelizace v roce 1991 v rozporu s pravidly socialistického soužití⁸⁶. Na rozdíl od středního kodexu či OZO, obdobně jako návrhu zákona z roku 1937, bylo jednání představující nevděk velmi neurčité, nebylo totiž stanoveno, jakou sféru osobnosti dárce musí obdarovaný zasáhnout, ani jakou povahu má mít takové jednání. Bylo tedy na judikatuře, aby neurčitý pojem

⁸³ Viz. Preambule SOZ, ve znění k 1. 4. 1964

⁸⁴ § 409 SOZ, ve znění účinném k 1. 4. 1964

⁸⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 509/1991 Sb., kterým se mění občanský zákoník

⁸⁶ Přístup k těmto oběma je prakticky totožný, viz. např. NYKODÝM, Jiří. *Vrácení daru dle - 409 o. z.*, Bulletin advokacie. 1976, roč. 21, č. 10-12, s. 15.

nevděk a hrubého porušení dobrých mravů dostatečně vyložila, o čemž bude pojednáno v následující kapitole.

Co se týče osob, jenž mohly být jednáním odůvodňujícím odvolání daru pro nevděk na základě § 630 SOZ (popříp. § 409 původního znění) zasaženy, stanovil SOZ, že se může jednat o „členy dárce rodiny“. Jednalo se tedy opět o změnu směrem k neurčitosti tohoto ustanovení, která činila poměrně značné problémy při výkladu ustanovení.⁸⁷ O dané problematice a přístupech v judikatuře i literatuře bude taktéž pojednáno níže.

Poslední podmínkou pro platné odvolání daru je právní úkon dárce směřující vůči obdarovanému, který vymezuje jednání, jímž se obdarovaný dopustil nevděku.⁸⁸

3.3. Problematické aspekty odvolání daru dle SOZ

3.3.1. Pojem „nevděku“

Jedním ze zásadních problémů úpravy odvolání daru v SOZ bylo velmi vágní vymezení nevděku, tedy jednání obdarovaného vůči dárce, popřípadě dalším osobám, odůvodňující revokaci daru. Pojem „hrubého porušení dobrých mravů“ se tak stal evergreenem pro dotčená soudní rozhodnutí. Vzhledem k formulaci, kterou obsahuje NOZ v § 2072 je výklad pojmu nevděku nadčasovým a bude jistě předmětem nejednoho sporu, přičemž názory uvedené níže budou i nadále aplikovatelné.

Podmínkou pro to, aby jednání obdarovaného mohlo být posouzeno jako nevděk, muselo se jednat o takové chování, které hrubým způsobem porušuje dobré mravy. Jako první aspekty bylo tedy nutno zkoumat, co jsou dobré mravy. Jelikož SOZ ani jiný právní předpis nevymezují tento pojem, bylo na soudech aby vyjudikovaly, jaké aspekty tento pojem zahrnuje. Tímto tématem se zabýval speciálně pro případ odvolání daru i ÚS. Ten chápe dobré mravy jako souhrn „*etických, obecně zachovávaných a uznávaných zásad, jejichž dodržování je mnohdy zajišťováno i právními normami tak, aby každé jednání bylo v souladu s obecnými morálními zásadami demokratické společnosti*“⁸⁹. Dle ÚS je však nutné tento pojem vždy zkoumat v konkrétní situaci a v konkrétním čase, a v závislosti na

⁸⁷ ELISCHER, D., *Darování..*, opak. cit., str. 112

⁸⁸ FIALA, Josef. *Občanský zákoník: komentář*, Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009, s. 1269

⁸⁹ Usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 26. 2. 1998, sp. zn. II. ÚS 249/97

vzájemném chování subjektů, což je úkolem obecných soudů.⁹⁰ NS pak přebral definici ÚS a vykládá pojem dobrých mravů téměř doslovně stejně.⁹¹

K tomu, aby chování obdarovaného bylo chápáno, jako nevděk vůči dárci je však třeba, aby se jednalo o hrubé porušení dobrých mravů, je tedy vyžadováno, aby dosahovalo určité intenzity, neboť běžné jednání v rozporu s dobrými mravy nepostačí. Při zohlednění hledisek, která byla zmíněna výše, pak musí jít o jednání, které je z hlediska rozsahu a intenzity možno celospolečensky, tedy nikoliv subjektivně z pohledu dárce, chápat bez pochyb jako hrubě kolizní právě se zmíněnými dobrými mravy. Často by se pak mělo jednat o jednání soustavné či opakované anebo tak intenzivní, že o porušení dobrých mravů nemůže být pochyb.⁹² NS opakovaně zdůrazňoval, že nikoliv intenzivní porušení dobrých mravů může být hrubým porušením, avšak pouze v případě, že se bude opakovat, kdy s klesající intenzitou musí být takové jednání o to častější.⁹³

Mohlo by se zdát, že na základě poměrně vyčerpávající definice hrubého nevděku v rámci soudních rozhodnutí nemělo být nadále pochyb o tom, jaké jednání obdarovaného opravňuje dárce odvolat a které nikoliv. Opak je však pravdou. Ač NS deklaroval, že požadavek na trestně právně postižitelné jednání SOZ neznal a jednání obdarovaného tedy nemuselo být trestným činem⁹⁴, na druhé straně jednání obdarovaného, které naplňovalo všechny znaky skutkové podstaty trestného činu křivého obvinění dle § 174 zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona nebylo shledáno jako hrubě se přičící dobrým mravům.⁹⁵ Ač se může zdát velmi zvláštní, že ani jednání, které je dle trestního zákona trestným činem není hrubě se přičící dobrým mravům, je nutno podotknout, že soudy v takto hraničních případech zkoumaly právě okolnosti konkrétního případu, jako například momentální vztah dárce a obdarovaného, vzájemné chování a podobně. Trestný čin tedy může a nemusí být důvodem pro revokaci. Jak uvádí Řehulová, pokud by zákonodárce zamýšlel zahrnout pod pojem nevděku všechny trestné činy, učinil by to obdobně jako ve středním kodexu.⁹⁶ Je tedy nutno zkoumat dané jednání ad hoc, ve všech

⁹⁰ Tamtéž

⁹¹ Viz. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. 10. 2004 sp. zn. 33 Odo 538/2003

⁹² Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30. 5. 2013 sp. zn. 33 Cdo 942/2012

⁹³ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. 9. 2012 sp. zn. 33 Cdo 767/2011

⁹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 21. 6. 2012 sp. zn. 33 Cdo 903/2011

⁹⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 26. 9. 2013 sp. zn. 33 Cdo 2248/2011

⁹⁶ ŘEHULOVÁ Lenka. *Dobré mravy a vrácení daru dle §630 zákona č. 40/1964 SB., občanský zákoník*, In: ŽATECKÁ, E. (ed.), COFOLA 2011 Sborník příspěvků z mezinárodní konference

souvislostech. Nelze tedy ani s určitostí říct, že ve dvou případech naprosto totožných, by byl spor o odvolání daru rozhodnut stejně. Nevděčným obdarovaným totiž může být osoba, která bezdůvodně a dlouhodobě šíří nepravdu o dárci, ale nebude jím naopak člověk, jež jedinkrát v afektu pomluví dárce. Chápání pojmu nevděku je pak naprosto zásadní i pro odvolání daru dle NOZ, proto je třeba i situaci za SOZ věnovat stále velkou pozornost.

Otázkou právní úpravy SOZ bylo také, vůči komu se obdarovaný může dopustit nevděku, zmíněnému v § 630 SOZ. Zákon stanovil, že se může jednat o dárce a členy jeho rodiny. Z uvedeného vymezení se lze domnívat, že zákonodárce zamýšlel rozšířit okruh osob, neboť v předešlé úpravě byly explicitně vyjmenovány osoby dětí, manžela a rodičů. Pojem členové rodiny byl vykládán judikaturou i literaturou nejednotně. Lze mít za správný názor Švestky a Mikeše, že aplikace ust. § 116 SOZ o osobách blízkých zde aplikovat nelze⁹⁷, neboť mimo jiné zahrnuje osoby jiné než rodinné příslušníky, například osoby sešvagřené. V čem však s těmito autory souhlasit nelze, je jejich názor, že při restriktivním výkladu se uplatní úprava zákona o rodině č. 94/1963 Sb., a tedy, že členy rodiny budou pouze děti, rodiče a manžel dárce.⁹⁸ Takový rozsah osob totiž platil za účinnosti středního kodexu a změnou dikce SOZ a změnou textu ustanovení musí logicky dojít ke změně rozsahu dotčených osob. Stejný názor pak vyslovil i NS, kdy do této kategorie zahrnul také sourozence dárce a příbuzné v řadě přímé.⁹⁹ Okruh osob lze však také výjimečně rozšířit i na další osoby¹⁰⁰ (např. družka spoluzijící s dárce již několik let, děti manžela apod.). Problém si výkladem pojmu členů dárcovy rodiny naštěstí NOZ nepřebírá, neboť je ve vymezení přesnější a vztahuje situaci na „osoby blízké“.

3.3.2. Osoba, jež může dar odvolat

Důležitým aspektem vrácení daru je také osoba, již svědčí případné speciální právo na vrácení daru. Ustanovení § 630 SOZ tuto problematiku neupravuje, proto je nutno si pomoci výkladem. Právo dar odvolat pro nevděk bylo koncipováno, jako

pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity 29.4. - 1.5.2011 v Brně, Brno: Masarykova univerzita, 2011 str. 173

⁹⁷ ŠVESTKA, Jiří, MIKEŠ Jiří. *Nad základními otázkami vrácení daru dárce*. Právní rozhledy, 2002, roč. 10 č. 4, str. 155

⁹⁸ Obdobně také PECHA, Richard. *K nároku na vrácení daru dle § 630 ObčZ*, Právní rozhledy, 2002, roč. 10 č. 6, str. 284

⁹⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 23. 1. 2001 sp. zn. 29 Cdo 228/2000

¹⁰⁰ ŠKÁROVÁ, Marta In ŠVESTKA, Jiří (ed.), *Občanský zákoník: komentář*, 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, str. 1800

právo osobní, výlučné právo dárce. Proto jedinou osobou, která může dar platně odvolat je právě a jen samotný dárce, přičemž toto právo nepřechází na dědice.¹⁰¹ Dědicové dárce však nejsou bezmocní, neboť vlastnické právo k darované věci je právem majetkovým, které přechází na dědice.¹⁰² Odvolal-li tedy dárce během svého života platně dar, mohou dědicové uplatňovat vlastnické právo k věci. Pokryta naopak není situace, kdy dárce ani nemá možnost dar odvolat, neboť obdarovaný projeví svůj nevděk vůči dárci činem, při němž dárce umírá, jednoduše je obdarovaným (úmyslně) zavražděn. Jakkoliv by se mohlo zdát spravedlivé dát dědicům možnost pro tento extrémní případ dar odvolat, jednalo by se o výklad zákona nad jeho rámeček, proto by bylo vhodné mít situaci upravenou přímo v zákoně, jako například v § 949 OZO. Nejspíše i proto zvolil zákonodárce užití takového pravidla v § 2074 NOZ, který tyto situace pokrývá a dědicům tuto možnost dává.

Zajímavá také je situace, kdy dar darovalo více spoluvlastníků, což není situace nijak neobvyklá. V takových specifických případech je nutno rozlišovat mezi spoluvlastnictvím podílovým a společným jměním manželů. V situaci, kdy byla věc darována z podílového spoluvlastnictví, může jeden z dárců i bez souhlasu druhého platně odvolat dar, avšak pouze ohledně svého podílu na darované věci.¹⁰³ Naopak je-li věc součástí společného jmění manželů, nespadá právní jednání odvolání daru pod pojem „běžná záležitost“ dle § 145 odst. 1 SOZ a je tedy třeba, aby manželé uplatňovali toto právo společně, přičemž pokud by jednal jeden z manželů samostatně, šlo by o relativně neplatný právní úkon.¹⁰⁴

3.3.3. Okamžik revokace daru

Záležitostí, kterou se také zabývala judikatura i literatura, týkající se odvolání daru, byl okamžik, kterým dochází k odvolání daru jako takovému. Opět se nelze setkat s jednotným názorem na tuto problematiku. Jasně je pouze to, že k odvolání daru nedochází projevem nevděku obdarovaného, a to proto, že jako v předchozích právních úpravách mohl dárce nevděk prominout. Část autorů zastává (poměrně neortodoxně) názor, že pro odvolání daru dle SOZ je třeba uplatnit nárok žalobou u soudu. Argumentem je zde zejména dikce zákona, který stanovil, že dárce

¹⁰¹ Tamtéž

¹⁰² LUŽNÁ, Romana, *Vrácení daru*, [online], Právní rádce, 28. 5. 2008, [cit. 10. 10.2017] <<https://pravniradce.ihned.cz/c1-25053030-vraceni-daru>>

¹⁰³ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28. 6. 2007 sp. zn. 22 Cdo 140/2007

¹⁰⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 11. 12. 2001 sp. zn. 22 Cdo 2731/2000

má právo domáhat se vrácení daru, přičemž zákon již neuvádí, že by tomu tak měl učinit na obdarovaném, z čehož plyne, že nárok na vrácení je třeba uplatnit bezpodmínečně u soudu. Dále je pak důvodem, že předáním darované věci dochází ke konzumaci darovací smlouvy a ze zákona nevyplývá, že možnost odvolání daru by byla právem vyplývajícím z darovací smlouvy, avšak je zvláštní zákonem danou možností k obnovení vlastnického práva na rozdíl od institutu odstoupení od smlouvy.¹⁰⁵ Švestka a Mikeš však nebyli jediní, kdo se neshodli s názory dosavadní judikatury, zejména s problematickým slovem „domáhat se“.¹⁰⁶ Takový názor podpořil například Pecha, který vyslovil názor, že takový postup by se měl promítnout do judikatury.¹⁰⁷

S takovým výkladem však není možné souhlasit. K údajné „konzumaci“ darovací smlouvy totiž předáním daru nedochází, neboť dochází pouze k zániku povinnosti dárce předat dar a odpovídajícímu právu obdarovaného. Stejně jako má obdarovaný určitá práva ze smlouvy (plynoucí z vad darované věci), má i dárce právo na speciální zánik závazku, a to odvoláním daru, jakožto speciálnímu odstoupení od smlouvy, obdobně, jako má kupující možnost odstoupit od kupní smlouvy pro vady věci. Stejně tak soudy svůj kurs v rozhodování nezměnily ani poté a setrvaly na závěrech své dosavadní judikatury, dle níž dochází k odvolání daru okamžikem, kdy projev vůle odvolání daru dojde obdarovanému, a tímto okamžikem dochází k obnovení vlastnického práva dárce, který se následně může domáhat ochrany tohoto práva před soudem.¹⁰⁸ Také v odborné literatuře se běžně setkáme s názory, že k odvolání daru dochází již perfektním projevem vůle dárce vůči obdarovanému.¹⁰⁹¹¹⁰ Důvodem je pak zejména značný formalismus postupu, který vyžaduje podání žaloby, neboť nikoliv v každém případě odvolání daru musí nutně docházet k uplatnění vlastnického práva k věci u soudu. Naopak, v případě, že se přikloníme k názoru, že odvolat lze pouze právním jednáním vůči obdarovanému, může se jednat o zcela neformální postup a dar může být odvolán i ústním prohlášením vůči obdarovanému, neboť forma pro toto právní jednání není dána. Lze však dárčům doporučit, pro případné unesení důkazního břemene, aby forma

¹⁰⁵ ŠVESTKA, J., MIKEŠ J., *Nad základními otázkami...*, opak. cit.

¹⁰⁶ DOUDOVÁ, Marie. *K výkladu ustanovení § 409 obč. zák.* Socialistická zákonnost. 1976, roč. 24, č. 3, s. 134-138.

¹⁰⁷ PECHA, Richard. *K nároku na vrácení daru dle § 630 ObčZ.* Právní rozhledy. 2002, č. 6, s. 285

¹⁰⁸ Rozsudek Krajského soudu v Brně, ze dne 6. 2. 1996 sp. zn. 20 Co 72/1995

¹⁰⁹ GROBELNÝ, Petr., *K žalobě na vrácení daru*, Právní rozhledy, 2002, roč. 10 č. 10, str. 502

¹¹⁰ Dále také VRCHA, Petr. *Vrácení daru*. Právní rádce, 1997, roč. 6, č. 12, str. 7

odvolání byla písemná.¹¹¹ Odvolat dar až v žalobě je však také možné.¹¹² Dále by vedla bezpodmínečná nutnost podání žaloby ke zhoršení postavení dědiců dárce, kterým by prakticky bylo znemožněno domáhat se vydání věci, jestliže by dárce zemřel před doručením žaloby obdarovanému.¹¹³

Lze tedy uzavřít, že dárce musí pro platné odvolání daru učinit projev vůle vůči obdarovanému, a to ve 3-leté promlčecí lhůtě dle § 101 SOZ, počínající běžet od okamžiku, kdy jednání obdarovaného naplnilo znaky nevděku.¹¹⁴ Takový projev vůle však musí být dostatečně určitý a musí obsahovat konkrétní důvody (popis nevděčného jednání).¹¹⁵ Okamžikem, kdy takový projev vůle dojde obdarovanému, přechází vlastnické právo k daru na dárce. Jestliže je takový projev vůle obsažen v žalobě, nastávají účinky odvolání doručením žaloby obdarovanému.¹¹⁶ Okamžikem přechodu vlastnického práva ztrácí obdarovaný dle zásad bezdůvodného obohacení dobrou víru a je tedy povinen věc vydat, a to s plody a užitky od tohoto okamžiku vzniklými.¹¹⁷

¹¹¹ LUŽNÁ, Romana. *Vrácení daru*. Zpravodaj českých právníků. 2008, roč. 18, č. 1, s. 51.

¹¹² Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 8. 6. 2000, sp. zn. 10 Co 399/2000

¹¹³ GROBELNÝ, P., *K žalobě...*, opak. cit.

¹¹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 26. 5. 2004 sp. zn. 32 Odo 429/2003

¹¹⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 12. 12. 2002 sp. zn. 22 Cdo 1620/2001

¹¹⁶ Tamtéž

¹¹⁷ FIALA, J., *Občanský zákoník...*, opak. cit. , str. 1305

4. Odvolání daru ve vybraných zahraničních právních úpravách

4.1. Německo

Německý občanský zákoník (BGB) věnuje úpravě darování jako celku 18 ustanovení, §§ 516 – 534. Samotné odvolání, či navrácení daru pak upravují §§ 527 – 524. Stejně jako v ostatních státech je i v Německu darování založeno na zásadě neodvolatelnosti, z níž jsou zákonem určeny výjimky, a to odvolání daru pro nesplnění podmínky, pro nouzi a pro nevděk. Úprava BGB vychází z obdobných konstrukcí, jako vycházel OZO a jejich ustanovení se vzájemně do jisté míry podobají.

V § 527 BGB se stanoví, že dárce může žádat navrácení darované věci pro nesplnění podmínky, bylo-li darováno s podmínkou. Může se však jednat pouze o případ, kdy podmínku měl splnit obdarovaný a to nikoliv v případě, že podmínka darování nebyla dána ve prospěch třetí osoby, ale ve prospěch dárce.¹¹⁸ Příjemce daru pak v případě nesplnění podmínky je povinen dar vydat, a to na základě zásad upravujících vydání bezdůvodného obohacení (§ 818 BGB), a v tom rozsahu, v němž se kryla hodnota daru s tím, co mělo být vynaloženo ke splnění podmínky.¹¹⁹ V úpravě NOZ se takové ujednání posoudí jako darování s příkazem dle § 2064 NOZ. Zvláštní odvolací důvod však pro tento případ stanoven není, tudíž je nutno vycházet z toho, že nesplnění příkazu v darovací smlouvě bude analogicky naplněním rozvazovací podmínky a použije se obecná úprava pro nesplnění podmínky.¹²⁰

Odvolání daru pro nouzi je upraveno v § 528 a 529 BGB. Dárce může požadovat vrácení předmětu daru v případě, že není s to si obstarat výživu pro sebe, popřípadě není schopen poskytovat výživu osobám, k nimž má vyživovací povinnost. Zákon explicitně stanoví, že se jedná o jeho příbuzné, manžela, partnera nebo bývalého manžela či partnera.¹²¹ Rozsah osob, ke kterým má dárce vyživovací povinnost, nutně vychází ze zákona, přičemž smluvní převzetí vyživovací povinnosti

¹¹⁸ § 527 odst. 1 zákona Bürgerliches Gesetzbuch (Něm.), ve znění pozdějších změn, dále jen „BGB“

¹¹⁹ § 527 odst. 1 BGB : „*Unterbleibt die Vollziehung der Auflage, so kann der Schenker die Herausgabe des Geschenkes unter den für das Rücktrittsrecht bei gegenseitigen Verträgen bestimmten Voraussetzungen nach den Vorschriften über die Herausgabe einer ungerechtfertigten Bereicherung insoweit fordern, als das Geschenk zur Vollziehung der Auflage hätte verwendet werden müssen.*“

¹²⁰ BEDNÁŘ V., In: HULMÁK, M. a kol.: *Občanský zákoník ...*, opak. cit..., str. 13

¹²¹ § 528 odst. 1 BGB

se pro účely tohoto ustanovení neuplatní.¹²² Takový postup se jeví vhodný, neboť zachovává určitou jistotu a předvídatelnost pro obdarovaného, který nemůže vědět, komu se dárce zavázal k výživě. Obdarovaný může vydat dar nebo jeho hodnotu, opět podle zásad bezdůvodného obohacení, popřípadě může, obdobně jako v OZO, poskytovat nutnou výživu, ovšem nikoliv jednorázově, ale po dobu trvání nouze. Dárce se však nemůže domáhat vrácení daru pro nouzi v případě, že tento stav trval již při předání daru¹²³, nikoliv tedy již při darovacím slibu. K tomu, aby dárce mohl požadovat vydání předmětu daru, je nezbytné, aby nouze již nastala, přičemž nepostačí, aby existovalo pouze ohrožení nouzí.¹²⁴ Důvodem by pak měl být zejména vliv vydání daru dárce na jeho chování. Primárně si samozřejmě dárce musí obživu obstarat sám, pouze výjimečně je možné prolomit zásadu, že smlouvy mají být plněny. Dárce pak nemůže požadovat vrácení daru ani v případě, že od okamžiku darování (předání daru) uplynulo deset let, přičemž v případě nemovitostí, počíná tato lhůta běžet od okamžiku podání návrhu katastru nemovitostí¹²⁵. Jestliže si přivodil nouzi sám dárce hrubou nedbalostí, není obdarovaný povinen dar vydat, ani poskytovat výživu¹²⁶. Dle německé judikatury spadá pod hrubou nedbalost evidentní plýtvání majetkem, hraní hazardních her či spekulativní obchody.¹²⁷ Takové chápání hrubé nedbalosti je možno převzít i do stavu dle NOZ, neboť i ten odvolání daru pro nedbalost vylučuje. Právo odvolat dar pro nouzi mají i osoby vyživované, nicméně po smrti dárce pouze v případě, že dárce neplnil jejich výživu již po dobu svého života.¹²⁸ Domáhat se odvolání daru lze také na dědicích obdarovaného, a to i v případě, že k nouzi u dárce došlo již po smrti obdarovaného.¹²⁹ Vždy však musí být zachována desetiletá lhůta (viz výše). Obdobně jako v OZO se uplatní pravidlo, že později obdarovaný vydává dar přednostně.¹³⁰

Třetím důvodem pro odvolání daru, který zná německý BGB, je nevděk obdarovaného. Obdobně jako v ostatních právních úpravách se musí jednat o nevděk hrubý, tedy takové jednání, kdy se obdarovaný dopustí závažného provinění

¹²² HOPPENZ, Rainer, in PRUTTING, Hans a kol. *BGB Kommentar*. 11. vydání, Neuwied : Luchterhand verlag, 2016, s.998

¹²³ Tatumtéž

¹²⁴ Rozsudek Spolkového soudního dvora ze dne 26. 10. 1999 sp. zn. X ZR 69/97

¹²⁵ HOPPENZ, R., in PRUTTING, H. a kol., *BGB Kommentar*, opak. cit.

¹²⁶ § 529 BGB

¹²⁷ Rozsudek Spolkového soudního dvora ze dne ze dne 5. 11. 2002 sp. zn. X ZR 140/01

¹²⁸ HOPPENZ, R., in PRUTTING, H. a kol., *BGB Kommentar*, opak. cit., str. 1000

¹²⁹ Rozsudek Spolkového soudního dvora ze dne 7. 6. 1991 sp. zn. V ZR 214/89

¹³⁰ § 528 odst. 2 BGB

vůči dárce či jeho blízkým příbuzným.¹³¹ Aby jednání bylo možno posoudit, jako hrubý nevděk, musí být učiněno v úmyslném zavinění. Hrubý nevděk může nastat v případě, kdy se obdarovaný nechová takovým způsobem, jak by se dalo očekávat. V německém posouzení je důležité přihlídnout jak k subjektivním, tak k objektivním aspektům jednání.¹³² Objektivně je nutno zkoumat intenzitu nevděčného jednání (tedy zda se jedná o hrubý nevděk, obdobně jako judikovaly české soudy), subjektivně se pak z pohledu dárce zkoumá, zda ze strany příjemce mohlo jít a šlo o nedostatek vděčnosti.¹³³ Z pohledu dárce tedy soud zkoumá, zda vůbec projevil, že si takové jednání nepřeje (pokud není z okolností dané, že si takové jednání přát nemůže) a zda to vůči obdarovanému projevil. Spolkový soud například judikoval, že v případě, kdy dárce projevil určitou vůli a obdarovaný se tímto neřídí, se bude jednat o hrubý nevděk.¹³⁴ Od přístupu českých soudů k hrubému nevděku se ten německý tedy liší zejména v tom, že dle SOZ docházelo zpravidla pouze k objektivnímu posouzení jednání obdarovaného, zatímco v německém se posuzuje i subjektivní hledisko dárce. Stejný přístup pak mají soudy při posouzení nevděku v pohlížení na další okolnosti případu, například dlouhodobý vztah obou stran. Pokud se týká pojmu příbuzných, vůči nimž se může obdarovaný dopustit zaviněného jednání, je tento pojem v Německu chápán široce a vždy s přihlédnutím na konkrétní případ a vzájemný vztah dárce a jeho příbuzného.¹³⁵ Odvolání daru je účinné projevením vůle obdarovanému, přičemž forma není stanovena a nárok na vydání věci obdarovaný uplatňuje jako nárok na vydání bezdůvodného obohacení.¹³⁶ Ani dle BGB tudíž není bezpodmínečně nutno žalovat příjemce daru. Odvolání daru pro nevděk dle BGB je pro novou českou úpravu z hlediska subjektivního prvku nevděku vhodnou inspirací, neboť dle znění NOZ budou muset soudy zkoumat i subjektivní hledisko.

Nepřípustnost odvolání daru pro nevděk je stanovena v § 532 BGB. Prvně nejde odvolat dar, pokud nevděk byl dárce prominut, kdy prominutí musí být projeveno dostatečně a nestačí pouhý pokus o prominutí daru, kdy se některá ze

¹³¹ § 530 odst. 1 BGB

¹³² STÜRZER, Rudolf. *Grober Undank – Wer in ein Pflegeheim gesteckt wird, kann Schenkung widerrufen*, [online], 19. 11. 2014 [cit. 15.10.2017] dostupné z: <http://www.haus-und-grund-muenchen.de/mainw/presse/undank_schenkung.html>.

¹³³ Rozsudek Spolkového soudního dvora ze dne 25. 3. 2014 sp. zn. X ZR 94/12

¹³⁴ Rozsudek Spolkového soudního dvora ze dne 13. 11. 2012 sp. zn. X ZR 80/11

¹³⁵ HOPPENZ, R., in PRUTTING, H. a kol., *BGB Kommentar*, opak. cit., str. 1006

¹³⁶ § 531 BGB

stran jen pokusí kontaktovat stranu druhou.¹³⁷ Za druhé je pak stanovena speciální lhůta pro odvolání daru pro nevděk, a to 1 rok od dne, kdy se osoba oprávněná odvolat dar dozví o okolnostech nevděku.¹³⁸ Odvolání daru pro nevděk je čistě osobním právem dárce, proto nepřechází na dědice a po smrti dárce již dar nelze odvolat. Výjimka je však stanovena pro případ, kdy obdarovaný úmyslně zavraždil dárce nebo pokud obdarovaný zmařil dárci možnost dar odvolat.¹³⁹

Lze shrnout, že odvolání daru v BGB není úpravou nikterak složitou, přičemž soudy si dokázaly s výkladem těchto ustanovení elegantně poradit, přičemž v mnohém by mohl být německý přístup vzorem i pro české soudy.

4.2. Francie

Jeden z nejstarších evropských soukromoprávních kodexů, francouzský Code Civile (CC) obsahuje poměrně obsáhlou úpravu darování, které nazývá „*donation entre vifs*“, tedy darování mezi živými, čímž jej odlišuje od dědění a zároveň obsahuje poměrně odlišnou úpravu odvolání daru („*revocation de donation*“) čímž se liší od výše zmíněných kodexů. I francouzská úprava je však vystavěna na zásadě neodvolatelnosti („*l'irrévocabilité*“), přičemž zná zákonem stanovené výjimky: odvolání daru pro nesplnění podmínek, pro nevděk a pro nově narozené dítě. Dále CC normuje zásadní odvolatelnost daru učiněného mezi manželi¹⁴⁰ a také dalších darování, učiněných při uzavření sňatku třetí osobou, přičemž daruje-li třetí osoba manželům při uzavření sňatku a vymíní si možnost odvolání daru, může jej vždy při splnění určených podmínek požadovat zpět.¹⁴¹ Důvodem pak je naprosto zřejmě ochrana majetku rodiny tak, aby v případě rozvodu nepřipadlo věno druhému z manželů.

Klasičtější je pak úprava odvolání daru pro nesplnění podmínek darovací smlouvy obdarovaným dle § 954 CC. Dárce může dle tohoto ustanovení požadovat po obdarovaném vrácení daru v případě, že tento nesplnil podmínky (či příkazy) dle darovací smlouvy.¹⁴² Revokace daru pro nesplnění podmínky má retroaktivní

¹³⁷ Rozsudek Spolkového soudního dvora ze dne 19. 1. 1999 sp. zn. X ZR 42/97

¹³⁸ § 532 BGB

¹³⁹ § 530 odst. 2 BGB

¹⁴⁰ Viz. § 947 a § 1096 Code Civil, francouzský občanský zákoník, ve znění pozdějších změn (dále jen „CC“)

¹⁴¹ WATGEN, Monique, WATGEN, Raymond. *Successions et donations*, 2. ed., rev. et actualisée. Luxembourg: Ed. Promoculture, 2002, str. 267

¹⁴² Tamtéž, str. 268

účinky.¹⁴³ Dle znění zákona dochází platným odvoláním daru ke zrušení darovací smlouvy, tudíž dárce nikdy nepozbyl vlastnické právo k věci a všem jejím přírůstkům a stejná práva jsou mu tudíž zachována i proti třetím osobám.¹⁴⁴ Důvodem pak je, že smlouva nikdy nebyla splněna a nesplněním podmínky ve smlouvě tudíž došlo k nesplnění podmínky převodu vlastnického práva. K tomu, aby mohlo dojít k platnému odvolání daru, musí být nesplněná podmínka či příkaz dostatečně určitá a musí být jasné, že pro obdarovaného je zavazující a její splnění není pouze na jeho vůli.¹⁴⁵ Mimo dárce se mohou domáhat vydání daru také dědicové dárce, a to zejména z důvodu, aby byla naplněna vůle zemřelého dárce a splněny podmínky darovací smlouvy.¹⁴⁶

Dalším důvodem pro odvolání daru ve francouzské úpravě je nevděk obdarovaného. Ustanovení § 955 CC normuje celkem 3 odlišné skutkové podstaty. Nejprve útok (úmyslný) na dárce život. Vždy musí být prokázán úmysl zavraždit dárce, proto pouhá nedostatečná péče, která mohla vést ke smrti, není útokem na život.¹⁴⁷ Dále se jedná o špatné zacházení, trestný čin či hrubé urážky vůči dárce. Touto kategorií je myšleno zejména způsobování psychických útrap, fyzických poranění, urážky či obdobné závažné útoky na dárce a také činy postižitelné dle trestního práva, jichž se dopustí obdarovaný, a které jsou vážným zásahem do osobnosti dárce či do jeho majetku.¹⁴⁸ Poslední skutkovou podstatou nevděku je neposkytnutí výživy dárce. CC sice v § 955 al. 3 nestanoví speciální vyživovací povinnost obdarovaného vůči dárce, nicméně pro případ, že dárce upadne po předání daru v nouzi, může obdarovaného požádat o obstarání výživy až do výše daru. Neučiní-li tak obdarovaný, může se dárce domáhat vydání předmětu daru z důvodu nevděku.¹⁴⁹ Ač sice Code Civil podává poměrně vyčerpávající definici nevděku, rozhodovací praxe ponechává vždy na soudci, aby posoudil, zda jednání obdarovaného vzhledem k dané situaci lze posoudit jako nevděk¹⁵⁰, i když soudy nemusely dlouze definovat, jaké jednání spadá do této kategorie a jaké nikoliv. CC v

¹⁴³ Rozhodnutí Cour de Cassation n°94 ze dne 28.1.2015 sp. zn. 13-27.125

¹⁴⁴ Ze znění § 954 CC „...*libres de toutes charges et hypothèques du chef du donataire ; et le donateur aura, contre les tiers détenteurs des immeubles donnés, tous les droits qu'il aurait contre le donataire lui-même.*“

¹⁴⁵ WATGEN, M., WATGEN, R.. *Successions..* , opak. cit., str. 270

¹⁴⁶ MALAURIE, Phillip, AYNES, Laurent. *Les successions, les libéralités*, 5. vyd., Paříž: Défrenois, 2012, s. 240

¹⁴⁷ Rozhodnutí Cour de Cassation req. ze dne 1. 12. 1885, Dalloz Périodique, 1886, 1, s. 222

¹⁴⁸ WATGEN, M., WATGEN, R.. *Successions..* , opak. cit., str. 274

¹⁴⁹ WATGEN, M., WATGEN, R. *Successions..* , opak. cit., str. 274

¹⁵⁰ Rozhodnutí Cour de Cassation, ze dne 13. 12. 1965, Bull. Civ. I., n.700 p. 536

§ 957 stanoví lhůtu 1 roku pro odvolání daru dárce, počínající běžet dnem, kdy se obdarovaný dopustil nevděku, nebo dnem, kdy se dárce mohl dozvědět o nevděku.¹⁵¹ Poměrně přísný je CC v ohledu přechodu práv a povinností na dědice, neboť odvolání daru pro nevděk dárce vůči dědicům obdarovaného není umožněno, přičemž dědicové dárce se mohou domáhat odvolání daru pro nevděk na obdarovaném pouze, pokud dárce již činil kroky k tomu potřebné (např. podal žalobu), nebo pokud doposud neuplynul rok od dárcovy smrti. Při odvolání daru pro nevděk je také jiným způsobem stanoveno vydání daru, a to z důvodu jeho sankčního charakteru. Obdarovaný musí vydat dar spolu s přírůstků a nemá právo na jejich náhradu a nemá-li již věc při sobě, je povinen uhradit její cenu k okamžiku, kdy byl dar odvolán.¹⁵²

Obě zmíněné kategorie odvolání daru (nesplnění podmínky a nevděk) pak spojuje jedna zvláštnost, a sice ustanovení 956 CC, které stanoví povinnost dárce, domáhat se vrácení soudní cestou. Mínil-li by dárce odvolat dar platně bez domáhání se jeho vydání u soudu („*de plein droit*“), musel by si tuto možnost vymínit v darovací smlouvě, neboť ustanovení je dispozitivní.¹⁵³

Poslední výjimkou ze zásady odvolání daru ve Francii je narození dítěte dárce. Jedná se o úpravu poměrně obsáhlou, která zahrnuje celkem 6 ustanovení. V dnešní podobě se však jedná o ustanovení, která se použijí pouze v případě, že strany darovací smlouvy si tento odvolací důvod ve smlouvě výslovně dohodnou¹⁵⁴. Podmínkou pak dále dle § 960 CC je, aby v době darování neměl dárce žádné děti a žádné jiné živé potomky. Pro narození dítěte, které bylo počaté v době darování se však tento odvolací důvod může použít, přičemž jeho aplikace je přípustná i pro osvojení dítěte, což je značně nevýhodné pro právní jistotu obdarovaného, nicméně ten je chráněn právě tím, že na tuto podmínku darovací smlouvy musel přistoupit. Benevolentnější je pro obdarovaného také samozřejmě úprava samotného vydání, neboť zde nemůže mít povahu sankční. Jestliže již narozené dítě zemře, neobnovuje se účinnost darovací smlouvy, ani nemá obdarovaný nárok na „zpětné navrácení daru“ neboť chtěl-li by dárce věc znovu darovat, může tak učinit.¹⁵⁵

¹⁵¹ § 957 CC

¹⁵² WATGEN, M., WATGEN, R. *Successions..* , opak. cit., str. 275

¹⁵³ Rozhodnutí Cour de Cassation ze dne 25.9.2013, sp. zn. 12-13.747

¹⁵⁴ § 960 CC „... *si l'acte de donation le prévoit*“

¹⁵⁵ LEVENEUR, Laurent, *Code Civil*, (Commentaire), 37. vydání, Paris: Lexis Nexis, 2016, str. 693

Lze tedy shrnout, že francouzská právní úprava je sice obsáhlejší a co do svého obsahu zná poněkud odlišné důvody odvolání daru, nicméně je poměrně striktní ve vymezení jednotlivých podmínek. Kladně můžeme hodnotit také zohlednění povahy jednotlivých odvolacích důvodů při stanovení podmínek pro rozsah revokovaného majetku. Zbytečně složité pak lze shledat procesněprávní aspekty, kdy pro uplatnění nároku na revokování daru pro nesplnění podmínky a pro nevděk je nutno (dispozitivně) podávat žalobu, v případě narození dítěte tato nutnost dána bez dalšího není. CC však upravuje odvolání daru značně odlišně od české legislativy, tudíž tamní náhledy nebudou velkou inspirací.

5. Účinná právní úprava odvolání daru v ČR

5.1. Obecně o odvolání daru dle NOZ

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „NOZ“), je v úpravě darovací smlouvy, ostatně jako naprostá většina soudobých soukromoprávních kodexů, vystavěn na zásadě neodvolatelnosti daru, která plyne z principu „pacta sunt servanda“, tedy že smlouvy mají být plněny. Ač NOZ zásadu neodvolatelnosti přímo nestanoví, samotná koncepce úpravy darovací smlouvy o tom svědčí a nadto se o této zásadě vyjadřuje také důvodová zpráva.¹⁵⁶ Z uvedené zásady pak zná NOZ celkem dvě výjimky, odvolání daru pro nevděk (obdobně jako SOZ) a navíc se navrácí k možnosti odvolat dar pro nouzi. Nyní účinná úprava odvolání daru zahrnuje oproti jednomu ustanovení SOZ celkem 11 paragrafů, což lze pokládat za žádoucí zpřesnění podmínek, neboť dřívější strohá úprava přinášela s sebou aplikační problémy. Nicméně jak historická právní úprava v OZO, tak většina zahraničních kodexů stanoví pravidla pro odvolání daru i ve více ustanoveních.

Obecně lze u odvolání daru hovořit o revokaci, tedy o jakémsi úplném zrušení darovací smlouvy, které bude mít vždy místo u odvolání daru pro nevděk a obdarovaný bude vydávat věc jako celek, a dále také o redukci daru, tedy vydání pouze části předmětu daru, popřípadě jeho částečné hodnoty. Druhá jmenovaná možnost se bude moci vyskytovat u odvolání daru pro nouzi, kdy k výživě dárce postačí vydání pouze části věci.

U obou zmíněných revokačních důvodů NOZ v § 2076 normuje, že vzdát se práva na odvolání daru mezi živými nelze. K takovému ustanovení by se nepřihlíželo, bylo by tedy zdánlivé, což dovozovala již prvorepubliková judikatura, dle níž bylo v rozporu s dobrými mravy.¹⁵⁷

Zatímco odvolání daru pro nouzi není ze své povahy použitelné pro případy, kdy je dárce právnická osoba (naopak lze uvažovat, že obdarovaným být může), v případě odvolání daru pro nevděk se o právnickou osobu může jednat, přičemž Elischer uvádí, že nevděkem by se zde mělo rozumět jednání v rozporu s pravidly poctivého obchodního styku.¹⁵⁸

¹⁵⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb. občanskému zákoníku, § 2068-2078

¹⁵⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu Československé republiky, ze dne 7. 11. 1922 sp. zn. Rv II 189/22.

¹⁵⁸ ELISCHER, D., *Darování...*, opak. cit., str. 151

5.2. Odvolání daru pro nouzi dle NOZ

Nově účinný kodex soukromého práva se navrácí k tradiční úpravě a oproti socialistickým občanským zákoníkům opět zavádí možnost odvolat dar pro nouzi dárce, kteroužto zmíněné zákoníky z ideologických důvodů odstranily. Nejedná se však o vůbec výjimečný důvod pro odvolání daru, neboť naprostá většina moderních evropských soukromoprávních úprav tento institut zná, ač se úprava vzájemně i dost podstatně liší (například v pojetí nouze, rozsahu vydávané věci, oprávněných osob). Konstrukce odvolání daru pro nouzi je nyní vystavěna jako následek upadnutí dárce v nouzi, nikoliv jako vyživovací povinnost obdarovaného nebo jako nevděk pro případ, kdy obdarovaný odmítne výživu dárce (jako například ve Francii, viz kapitola 4.2.).

Odvolání daru pro nouzi upravují §§ 2068 – 2071. NOZ stanoví základní podmínky pro odvolání daru pro nouzi následovně: musí samozřejmě dojít k darování, dárce, popřípadě třetí osoba, upadne v nouzi a obdarovaný není ve stejné nouzi jako dárce, zároveň má dar nebo jeho hodnotu.

5.2.1. Pojem „nouze“

Naprosto esenciálním je pro posouzení vzniku práva na odvolání daru v uvedeném případě právě pojem „nouze“, neboť je důvodem, proč by mělo dojít k revokaci či redukci daru. NOZ v § 2068 stanoví, že dárce má právo dar odvolat, jestliže se jemu nebo jemu blízkým osobám nedostává nutné výživy.¹⁵⁹ Automaticky nás tedy zákon terminologií zavádí pro výklad pojmu výživy do části rodinného práva. S pojmem nutné výživy se však v rodinně-právní části nesetkáme. Zákon zde mluví například o slušné výživě dětí vůči rodičům (§ 915 odst. 2 NOZ) či přiměřené výživě. O výživě nutné pak zákonodárce hovoří v souvislosti s právem některých osob na zaopatření v části dědického práva v § 1665 NOZ. Čistě gramatickým výkladem musíme dojít k závěru, že nutná výživa bude menšího rozsahu než výživa slušná či přiměřená. Lze souhlasit s výkladem, že za nutnou výživu lze považovat *„...uspokojování všech odůvodněných potřeb nepominutelného dědice, byť pouze v nutném a nezbytném rozsahu k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb tohoto dědice.“*¹⁶⁰ Bude se jednat tedy nejen o výživu ve smyslu potravin, bytových potřeb či ošacení, ale i o uspokojení kulturních či společenských potřeb.

¹⁵⁹ § 2068 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

¹⁶⁰ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. Praha: C.H. Beck, 2014. s. 26

Vždy se však bude jednat o výživu v nutném rozsahu, lze tedy předjímat, že nebude zohledňována předešlá životní úroveň dárce, ale pouze to, co nyní potřebuje k uspokojení nejnutnějších potřeb. Můžeme se setkat s názory, že takovou nutnou výživou je existenční minimum, popřípadě, že je třeba zkoumat, zda dárce po uplatnění případných nároků na dávky sociální podpory dosáhne na toto minimum.¹⁶¹ S takovým názorem však nelze souhlasit. Prvně dárce nemá povinnost uplatňovat své veřejnoprávní nároky vůči státu prostřednictvím systému sociálního zabezpečení a za druhé možnost odvolání daru pro nouzi má dárci pomoci zejména v momentální nouzi, nikoliv do budoucna, tudíž vydání hodnoty daru obdarovaným ihned může znamenat překlenutí určité náhle nastalé nouze. Stejně tak, dle německé judikatury nelze považovat dárce za nenuzného pouze proto, že zatím pobírá dávky sociální podpory, zejména proto, že tyto mají pouze subsidiární charakter.¹⁶²

Povinnost k vydání či redukci daru je však nutné chápat restriktivně, neboť není normována nová vyživovací povinnost.¹⁶³ Někteří autoři dokonce chápou možnost odvolání daru pro nouzi tak restriktivně, že vždy je nutné zkoumat, zda zde není některá z osob, která by mohla mít vyživovací povinnost vůči dárci.¹⁶⁴ S uvedeným však opět nelze souhlasit, neboť se jedná o dva naprosto odlišné instituty, nadto tímto způsobem si dárce obstará výživu ze svého majetku, tudíž dle § 911 NOZ není neschopný se sám žít.¹⁶⁵ Důležité tedy zejména je, zda si sám dárce může obstarat nutnou výživu. Opačný výklad by mohl mít za následek situace, kdy majetná osoba daruje svůj nemovitý majetek, následně dojde k náhlé zkáze jejího ostatního majetku, dostane se do nouze a povinnost žít dárce bude mít jeho nemajetný rodič, zatímco obdarovaný by si žil vysoko nad poměry. Podmínky revokace pro nouzi je sice nutno chápat restriktivně, avšak nelze jej vykládat tak, že je možností až ultima ratio.

Odvolat dar pro nouzi lze také v případě, že v nouzi upadl nejen dárce, ale také osoba, vůči níž má vyživovací povinnost. Pro zachování právní jistoty obdarovaného je pak žádoucí, jak stanoví § 2068 odst. 1, že možnost odvolat dar je dána jen v případě, že vyživovací povinnost dárce byla stanovena zákonem, tedy nikoliv přežata smlouvou či plněna dobrovolně, což i některé občanské zákoníky stanovily

¹⁶¹ BEDNÁŘ, Václav. In: HULMÁK, Milan a kol.: *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 18

¹⁶² Rozhodnutí německého Spolkového soudního dvora ze 7. 11. 2006 sp. zn. BGH Az. X ZR 184/04

¹⁶³ ELISCHER, David In: ŠVESTKA, Jiří a kol., *Občanský zákoník (Komentář), Svazek V. – Relativní majetková práva (§ 1721 – 2520)*, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, str. 672

¹⁶⁴ BEDNÁŘ, V. In: HULMÁK, M. a kol.: *Občanský zákoník..., opak. cit. str. 18*

¹⁶⁵ BRUNCKO, Stanislav. *Odvolání daru pro nouzi a vyživovací povinnost obdarovaného*. Právní rozhledy, Praha: C.H. Beck, 2014, roč. 22, č. 19, s. 658

(např. § 950 OZO). Jedná se tedy pouze o vyživovací povinnost vůči osobám dle § 911 a násl. NOZ. Odvolat dar jde však pouze v případě (a do té výše), kdy dárce nemůže poskytovat ani nutnou výživu. Poskytuje-li však alespoň polovinu toho, co dle zákona poskytovat má (například polovinu slušné výživy) nemůže v takovém případě dojít k odvolání daru pro nouzi.¹⁶⁶ Na rozdíl od zmíněného OZO však není stanovena podmínka, že vyživovaná osoba musela žít (popř. být nasciturem) již v okamžiku darování, dle NOZ se vztáhne tato možnost na všechny osoby vyživované dle zákona.

Co se týče momentu, kdy obdarovaný upadl do nouze, musí tento okamžik nastat až po samotném darování, tedy předání daru¹⁶⁷, neboť by samozřejmě nedávalo smysl, pokud by dárce daroval věc a již věděl o tom, že se mu nedostává výživy a znamenalo by to možnou svévoli dárce. V případě konsenzuální darovací smlouvy, je možno od darovací smlouvy odstoupit, pokud se dárce dozvěděl o své nouzi do předání daru. Poté pouze pokud nouze nastala až po předání, tedy klasickým způsobem.

5.2.2. Další podmínky odvolání daru pro nouzi

K uplatnění práva na revokaci daru však nepostačí pouze fakt, že se dárce nedostává nutné výživy. Zákon stanoví také další podmínky, které musí být splněny. Ve vztahu k obdarovanému je to negativní podmínka, že se nesmí nacházet v obdobné nouzi jako dárce.¹⁶⁸ Právo na odvolání daru sice v takovém případě nezaniká, nicméně obdarovaný se může odvolání daru úspěšně bránit. Vzhledem k dikci zákona nemusí obdarovaný upadnout ve stejnou či horší nouzi, než dárce, ale postačí, pokud by se vydáním daru dostal do horšího postavení, než je momentálně postavení dárce. Stejně tak nepostačí, pokud má obdarovaný „menší“ nouzi, tzn., nedostává se mu komfortu, zatímco dárce se nedostává ani základních potravin a ošacení. V konkrétních případech tedy bude nutné zkoumat, jaké jsou a do jaké míry by se změnilы poměry obou stran po vydání daru. Pokud by sice v určitý moment nebylo možné po obdarovaném žádat vydání daru, neboť je také v nouzi, která u něj však následně pomine, zatímco dárce neustále v nouzi je, jeví se jako spravedlivé a vzhledem k účelu ustanovení vhodné, aby dárce mohl žádat vydání daru.¹⁶⁹

¹⁶⁶ ELISCHER, D. In: ŠVESTKA, J. a kol., *Občanský zákoník, opak. cit., str. 677*

¹⁶⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 2068-2078

¹⁶⁸ § 2068 NOZ

¹⁶⁹ ELISCHER, D., *Darování...*, opak. cit., str. 136

Další negativní podmínkou pro platné odvolání daru pro nouzi je způsobení si nuzné situace samotným dárce úmyslně nebo z hrubé nedbalosti. Je tedy nutné, aby se dárce neocítl zaviněně ve stavu nouze, neboť stane-li se tak, nemá právo na odvolání daru. Jelikož NOZ nestanoví definici pro jednotlivé typy zavinění, můžeme si pomoci naukou trestního práva, kdy dle dikce NOZ postačí pro úmyslné zavinění, pokud byl dárce srozuměn s tím, že může upadnout v nouzi a nečinil nic, čím by tomu zabránil. Pokud se týče hrubé nedbalosti, NS judikoval, že „...*hrubá nedbalost je nedbalostí nejvyšší intenzity, jež svědčí o lehkomyšlném přístupu škůdce k plnění jeho povinností, kdy je zanedbán požadavek náležité opatrnosti takovým způsobem, že to svědčí o zřejmé bezohlednosti škůdce k zájmům jiných osob.*“¹⁷⁰ Pokud bychom pro výklad použili zahraniční judikaturu, tak v Německu převládá přístup, že takovým lehkomyšlným nakládáním s majetkem je gamblerství, vsázení, spekulativní obchody a obdobné marnotratné zacházení s majetkem¹⁷¹ (viz. kapitola 4.1.). K obdobnému pak dochází i Elischer¹⁷² či další autoři.¹⁷³

Vzhledem k tomu, že NOZ stanoví v § 2075 odst. 1 lhůtu k odvolání daru pro nevděk, je nutné zkoumat, zda a jaká lhůta se uplatní v případě revokace pro nouzi. Někteří autoři se domnívají, že se analogicky uplatní lhůta roční, stejně jako v § 2075 odst. 1.¹⁷⁴ S takovým názorem však nelze souhlasit. Pokud by zákonodárce měl v úmyslu užít stejnou lhůtu i pro případ nouze, učinil by tak ve společných ustanoveních k odvolání daru, které NOZ beztak obsahuje. Vzhledem k povaze revokace pro nouzi by se taktéž jevilo naprosto nelogické, aby dárce mohl žádat odvolání daru pouze ve lhůtě 1 roku od okamžiku, kdy upadl v nouzi. Stav nouze totiž může být stavem dlouho trvajícím, může však i poměrně záhy pominout. Podpůrným argumentem by mohl být například německý přístup, kdy dle BGB může dárce odvolat dar do 10 let od upadnutí v nouzi (viz. kapitola 4.1.). Proto je nutné se domnívat, že dárce má právo dar odvolat kdykoliv, pokud u něj stav nouze trvá. Může to být i jen na počátku nuzného stavu, může to však být i po dvou letech, kdy se dárce snažil vypořádat se s nedostatkem výživy jinak, avšak nepodařilo se to.

¹⁷⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 17. 12. 2014, sp. zn. 23 Cdo 2702/2012

¹⁷¹ Např. Rozsudek Spolkového soudního dvora ze dne 5. 11. 2002 sp. zn. X ZR 140/01

¹⁷² ELISCHER, D., *Darování..*, opak. cit., str. 144

¹⁷³ ZEMAN, Milan; *Vrácení daru v nové úpravě aneb odvolání pro nouzi a nevděk* [online]. 13. 6 2013 [cit. 28. 10 2017]. Dostupné na < <https://www.epravo.cz/top/clanky/vraceni-daru-v-nove-uprave-aneb-odvolani-pro-nouzi-a-nevdek-91453.html> >

¹⁷⁴ RABOVÁ, Dominika. *Odvolání daru pro nouzi dle NOZ (zákon č. 89/2012 Sb.)*. Ad Notam, 2013, roč. 19, č. 6, str. 12

Jednoletá lhůta by sice chránila obdarovaného a jeho právní jistotu, nicméně institut odvolání daru má chránit dárce a musí tak princip právní jistoty prolamovat.

5.2.3. Pluralita obdarovaných

NOZ obdobně jako dřívější kodexy (OZO) nebo zahraniční občanské zákoníky (Francie) zakotvuje řešení pro případ, že dárce před upadnutím v nouzi daroval více obdarovaným. V ust. § 2069 NOZ stanoví, že přednostně bude dárce plnit dar později obdarovaným. Dříve obdarovaný pak bude mít povinnost vydat dar či jeho hodnotu, pouze pokud plnění později obdarovaného nepostačí pro nutnou výživu dárce. Důvodem je pak zejména fakt, že dar později obdarovanému je časově bližší stavu nouze, tudíž později obdarovaný mohl spíše předpokládat, že dárce může v nouzi upadnout. Lze souhlasit s Elischerem, že uvedené ustanovení je dispozitivní, lze se od něj tudíž odchýlit dohodou stran.¹⁷⁵ Takový postup si pak lze zejména představit pro případ darování více obdarovaným jednou darovací smlouvou, kde bude určeno, kdo případně vydá dar jako první. Neučiní-li však v takové mnohostranné dohodě její účastníci prohlášení o tom, kdo dar vydá jako první, budou zavázáni poměrně, jakožto dílčí dlužníci¹⁷⁶, neboť zákon nestanoví pasivní solidaritu, a tudíž ji nelze z ničeho dovozovat. Změnu revokační posloupnosti, odchylicí se od § 2069 pro případ darování více nezávislými smlouvami si pak lze představit pouze v případě, že obdarovaní si jednou dohodou s dárce určí, kdo vydá dar jako první bez závislosti na času uzavření smlouvy.

5.2.4. Rozsah vydání

Důležitou záležitostí, jež se musí při odvolání daru pro nouzi vyřešit, je také rozsah vydání revokované věci. Obecně NOZ stanoví pro oba případy odvolání daru, že obdarovaný je povinen vydat dar, popřípadě jeho část, jen má-li ještě alespoň částečné obohacení a to právě v rozsahu tohoto obohacení. Nemusí jít samozřejmě jen o protiplnění, které obdarovaný obdržel (nejčastěji peněžní), které již může být transformováno na jinou věc, ale i po transformaci obohacení stále trvá, proto trvá také povinnost k vydání.¹⁷⁷ NOZ v § 2068 odst. 1 stanoví, že se zpravidla vydává věc jako taková, popřípadě její obvyklá hodnota. Volba, zda bude vydána věc nebo její

¹⁷⁵ ELISCHER, D., *Darování...*, opak. cit., str. 138

¹⁷⁶ TINTĚRA, Tomáš, PETR, Pavel a kol. *Základy závazkového práva, 2. díl*. Praha: Leges, 2017, str.

28

¹⁷⁷ ELISCHER, D. In: ŠVESTKA, J. a kol., *Občanský zákoník, opak. cit.*, str. 699

hodnota závisí dle dikce zákona vždy na dárci, tedy záleží, co bude dárce požadovat a co popřípadě zahrne do žaloby. Obvyklou cenou je nutné chápat jako kupní cenu, za níž obvykle bývá věc prodávána v daném čase, podpůrně dle § 1792 odst. 1 může takovou cenu určit soud.¹⁷⁸ Co se týče okamžiku, k němuž by se měla cena zjišťovat, bude jím předání věci obdarovanému, tak aby obdarovaný musel uhradit cenu dřívější, a to s analogickým použitím § 1659, neboť takový postup reflektuje vztah dárce a obdarovaného, jelikož případné snížení hodnoty věci do okamžiku revokace by mělo reflektovat používání věci obdarovaným.¹⁷⁹ Obecně však lze uvažovat, že obdarovaný nebude vydávat celou věc, tedy v případě dělitelných věcí vydá pouze tu část, která postačí na obstarání obživy dárce. V ostatních případech, kdy věc či její hodnota nepostačí, bude povinen vydat věc celou.

NOZ je sice vůči obdarovaným přísnější než například OZO, který stanovil pouze povinnost platit dárci zákonné úroky, což se sice může zdát pro dárce vhodnější, nicméně pro zabezpečení výživy to nemusí stačit a navíc úroky nereflektují rozsah nouze. Ostatní zákoníky normují pouze povinnost přispívat na výživu dárce (např. Francie), nicméně i v účinné české úpravě se může obdarovaný zprostit povinnosti vydat dar. V takovém případě již samozřejmě není dáno na vůli dárce, zda si tuto možnost vybere, nýbrž je tak ponecháno na vůli obdarovaného. Ten se může zprostit povinnosti vydat dar poskytováním výživy dárci.¹⁸⁰ Takovou výživou mohou být nejen peníze, avšak také jakékoliv naturální plnění, které je s to zajistit nutnou výživu pro dárce, může se tedy jednat o poskytování příbytku, ošacení či potravin. Množství a časový rozsah poskytování výživy pak bude záležet na domluvě dárce a obdarovaného.¹⁸¹ Vždy však povinnost poskytovat výživu bude trvat pouze po dobu trvání nouze dárce, a dokud hodnota daru nebude vyčerpána. Takový postup lze tudíž obdarovaným doporučit, neboť nikdy nebudou povinni plnit víc, než přijali v hodnotě daru a navíc je zachována šance, že nouze dárce pomine.

5.2.5. Osoby oprávněné požadovat navrácení daru pro nouzi

Odvolání daru dle NOZ má charakter čistě osobního práva dárce.¹⁸² Obecně nepřechází na dědice (a to v naprosté většině ani pro nevděk) a může jej tudíž

¹⁷⁸ ELISCHER, D., *Darování a jeho podoby*, opak. cit., str. 133

¹⁷⁹ BEDNÁŘ, V. In: HULMÁK, M. a kol.: *Občanský zákoník...*, opak. cit., str. 18

¹⁸⁰ § 2068 odst. 1 NOZ

¹⁸¹ ELISCHER, D., *Darování a jeho podoby*, opak. cit., str. 135

¹⁸² Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 2068-2078

uplatňovat pouze dárce. Pro odvolání daru pro nouzi však v případě modality, kdy dárce neposkytuje nutnou výživu osobě, k níž má zákonnou vyživovací povinnost, je stanovena výjimka, že osoba oprávněná z vyživovací povinnosti může dar odvolat. K tomu nicméně musí být dle § 2070 NOZ splněny následující podmínky: dárce neuplatnil právo, má zákonnou vyživovací povinnost vůči osobě a musí být splněny podmínky nouze (dárce nemůže výživu poskytnout a zejména obdarovaný není ve stejné nouzi apod.).

K tomu aby právo vyživované osoby mohlo vzniknout, postačí, aby dárce neuplatnil právo na odvolání daru, a to bez ohledu na to, zda tak neučinil ze subjektivních (nechtěl) či objektivních důvodů (nemohl). Vyživovaný tedy nemůže požadovat vydání daru, pokud už dárce uplatnil toto právo u soudu, naopak, pokud jej dárce uplatnil pouze u obdarovaného, zůstává toto právo zachováno, neboť odmítnutím požadavku dárce by se dostával obdarovaný do bezdůvodné výhody.¹⁸³ Co se týče okruhu oprávněných osob, budou jimi ti, kteří mají po dárci nárok na výživu dle NOZ, tedy manžel, rozvedený manžel, předci i potomci, popřípadě i neprovdaná matka. Je však nutno podotknout, že právo na odvolání daru vzniká těmto osobám pouze, pokud dárce neplní vyživovací povinnosti, plnit ji ani nemůže, neboť se mu nedostává výživy a zejména, osobám vyživovaným se nedostává nutné výživy. Toto právo však nevznikne, pokud dárce sice neplní svou povinnost, avšak vyživovaná osoba není v důsledku toho v nouzi (dostává se jí jinak nutné výživy), jelikož má například vlastní zdroje. Nelze však souhlasit s takovým názorem, že právo na odvolání daru nevznikne, pokud vyživovaná osoba může být vyživována jinou osobou.¹⁸⁴ Zákon totiž výslovně stanoví podmínku, aby se vyživované osobě nedostávalo nutné výživy, a to z toho důvodu, že nemůže plnit dárce. Není však rozhodné, zda je tu další osoba, jejíž vyživovací povinnost nastupuje v případě, že by zde nebyl dárce, tak jak stanoví § 910 odst. 3, tedy osoba vzdálenější než je dárce, neboť dárce tu je, a zákon vyžaduje, aby se žádný takový bližší příbuzný nevyskytoval¹⁸⁵, což je logické, neboť vzdálenější příbuzný by mohl namítat, že není vyloučeno, že dárce by mohl plnit svou povinnost v budoucnu, až jeho nouze opadne. Pro vyživovanou osobu je tedy nezbytné, aby bylo dar možno odvolat.

¹⁸³ ELISCHER, D., *Darování...*, opak. cit., str. 139

¹⁸⁴ BEDNÁŘ, V. In: HULMÁK, M. a kol.: *Občanský zákoník...*, opak. cit., str. 18

¹⁸⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol., *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář. 1.* vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 1035

5.3. Odvolání daru pro nevděk dle NOZ

5.3.1. Obecně o odvolání daru pro nevděk

Dle důvodové zprávy k NOZ nepřejímá dosavadní právní úpravu odvolání daru pro nevděk dle SOZ, přičemž ji zpřesňuje a zavádí do této problematiky nová řešení.¹⁸⁶ S uvedeným lze souhlasit, ovšem neznamená to, že by docházelo k velkým změnám v dosavadním přístupu, a to ať v přístupu soudním tak doktrinálním. Opět je revokace vystavěna jako sankce za nevděk obdarovaného, kdy však vděk nemůže být chápán jako reciproční povinnost za převod vlastnického práva, neboť darování jako takové je stále liberalitou.¹⁸⁷ Do velké míry lze mít dle platné právní konstrukce odvolání daru pro nevděk v § 2072 a násl. za to, že naprostá většina judikatorních závěrů bude uplatnitelná i vzhledem k nové právní úpravě. Základními podmínkami odvolání daru pro nevděk jsou: nevděk obdarovaného, neprominutí nevděku dárce a samotné uplatnění práva.

5.3.2. Pojem „nevděku“

Jestliže SOZ chápal nevděk obdarovaného jako „hrubé porušení dobrých mravů“, NOZ zdá se neposouvá toto chápání nikterak daleko, když stanoví, že nevděkem je „zjevné porušení dobrých mravů“¹⁸⁸, které dárce ubližuje. Ona zjevnost však nemůže být chápána jako synonymum hrubosti, neboť z čistě gramatického hlediska dochází k většímu zobjektivizování porušení dobrých mravů, tedy zda je porušení mravů natolik závažné, že je pro běžnou osobu, jakéhosi optimálního pozorovatele naprosto zjevné a není o něm pochyb. Jelikož pojem dobrých mravů není v NOZ nijak normován, bude možné použít dosavadní definice ÚS a NS, zmíněné v kapitole 3.3.1., kdy dobré mravy jsou souhrnem „*etických, obecně zachovávaných a uznávaných zásad, jejichž dodržování je mnohdy zajišťováno i právními normami tak, aby každé jednání bylo v souladu s obecnými morálními zásadami demokratické společnosti*“¹⁸⁹. Není tedy ani důvod se domnívat, že by pojetí dobrých mravů bylo napříště jiné, stejně tak zjevným porušením dobrých mravů bude možno rozumět dosavadní hrubé porušení dobrých mravů, tedy buď natolik intenzivní jednorázové, nebo opakované či pokračující méně intenzivní

¹⁸⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 2068-2078

¹⁸⁷ ELISCHER, D., *Darování...*, opak. cit., str. 145

¹⁸⁸ § 2072 odst. 1 NOZ

¹⁸⁹ Usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 26. 2. 1998, sp. zn. II. ÚS 249/97

jednání v rozporu s dobrými mravy. Požadavek zjevnosti by však měl vést k většímu zobektivizování pohledu na porušení dobrých mravů. Co se týče zavinění k nevděčnému jednání, vyžaduje § 2072 odst. 1 NOZ úmyslné zavinění či hrubou nedbalost, která byla vyložena v předchozí kapitole. Lze tedy opět zopakovat, že kategorie nevděku se nekryje s pojmem trestného činu stejně, jak tomu bylo dle SOZ (na rozdíl od OZO), ale úmyslný trestný čin může, avšak nemusí být nevděkem, a jednání amorální, avšak nepostižitelné dle trestního práva takovým nevděkem být může, přičemž bude zvažováno, jak k nevděku došlo a jaký je vztah obou stran.¹⁹⁰

Naproti tomu by mělo dojít k posunu v jisté subjektivizaci nevděku, neboť zákonodárce nejspíše použitím pojmu „ublíží dárce“ zamýšlel, aby vždy v konkrétním případě bylo zkoumáno, zda takové jednání může být z pohledu dárce nevděkem. To znamená, zda sám dárce může takové jednání shledávat takto závažným, kterýžto požadavek byl již dříve zmiňován v literatuře¹⁹¹ a je využíván jako podmínka nevděku v Německu (viz. Kapitola 4.1.). Prakticky by to mělo znamenat, že jakmile bude prokázáno, že byly zjevně porušeny dobré mravy, například obdarovaný zničil z hrubé nedbalosti automobil dárce, popřípadě měl poměr s jeho manželkou, bude nutné zkoumat, zda takové jednání může ublížit vzhledem k jeho osobě. Byl-li by dárce automobil výstavním kusem, k němuž by měl dárce zvláštní vztah a žil-li dárce se svou manželkou ve šťastném svazku, bezesporu by takové jednání obdarovaného bylo chápáno ze strany dárce jako ublížení. Naopak by tomu bylo, pokud by dárce měl takových automobilů deset a s manželkou by nežil a navíc měl sám milenku. Dále lze uvažovat, že stanoví-li si dárce v darovací smlouvě, co chápe jako nevděk, bude pro případ odvolání daru vyjasněno toto subjektivní hledisko, nicméně bude nutné opět zkoumat, zda se jedná o zjevné porušení dobrých mravů, tedy hledisko objektivní. Bude-li si tedy dárce chtít pojistit, že v jistých hraničních případech bude moci dar platně odvolat, zákon mu nezakazuje a je vhodnější přímo si stanovit další odvolací důvody.

Je nutné také kvitovat změnu v rozsahu osob, vůči nimž se obdarovaný může dopustit porušení dobrých mravů. NOZ stanoví, že těmito osobami jsou osoby blízké vzhledem k dárce. Nebude tedy docházet k aplikačním problémům, neboť pojem osoby blízké řeší § 22 NOZ. V případech, kdy se obdarovaný dopustí takového

¹⁹⁰ Viz. kapitola 4.3.1

¹⁹¹ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník : velký akademický komentář : úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008, str. 1895

jednání vůči dané osobě, které zjevně porušuje dobré mravy, nebude nutné zkoumat, zda ublížil této osobě, ale zda ublížil přímo dárci, tedy zejména, jaký vztah má dárce s touto osobou a zda může pociťovat a pociťuje takovou újmu jako újmu vlastní. Ve většině případů, čím bude osoba dárci bližší (dítě, manžel) tím, spíše lze očekávat, že dárce bude pociťovat určitou újmu. U vzdálenějších osob bude pak muset prokázat, že jejich vztah je natolik frekventovaný, že jednání obdarovaného ubližuje i přímo dárci.¹⁹²

Co lze však považovat za změnu k horšímu, je omezení možnosti dědiců, aby se domáhali revokace daru. Dle ust. § 2074 NOZ tak mohou dědicové učinit pouze, pokud v uplatnění práva dárci zabránil obdarovaný nebo vyšší moc. Zatímco SOZ dovoloval dědicům následovat vůli dárce, tedy začal-li právo uplatňovat a poté zemřel, mohla být dědici uplatněna jeho vůle.¹⁹³

5.3.3. Další podmínky pro platnou revokaci

K tomu, aby mohlo vůbec vzniknout právo na odvolání daru, musí samozřejmě dojít k nevděčnému jednání. Jakmile takové jednání obdarovaného nastane a má intenzitu nevděku (viz předchozí podkapitola) může dárce dar odvolat a požadovat jeho vydání zpět. Samotným projevením nevděkem tedy vzniká právo na odvolání daru.

Další podmínkou, kterou zákon stanoví je, že dárce obdarovanému takový nevděk neprominul. K prominutí daru může dojít jak výslovně (prohlášením dárce) tak také konkludentně, například dalším darováním poté, co se obdarovaný zachoval nevděčně.¹⁹⁴

Na rozdíl od odvolání daru pro nouzi, stanoví pro případ nevděku NOZ zvláštní lhůtu, v níž musí dárce projeviti vůči obdarovanému svou vůli odvolat dar. Ustanovení § 2075 stanoví jednoletou lhůtu, která počíná běžet ode dne, kdy obdarovaný dárci ublížil, tedy v den, kdy jednání obdarovaného naplnilo znaky nevděku. U pokračujícího méně intenzivního porušování dobrých mravů, okamžikem, kdy svou soustavností naplnilo kritérium zjevného porušení dobrých mravů. Za účinnosti SOZ byl někdy zastáván názor, že takovým okamžikem bude moment, kdy obdarovaný od

¹⁹² Obdobně ELISCHER, D., *Darování...*, opak. cit. str. 154

¹⁹³ HOLUB, Ondřej. *Kdy lze vymáhat vrácení daru, např. mezi rodiči a dětmi?* Rodinné právo, 1999 roč. 1, č. 12, str. 22.

¹⁹⁴ ELISCHER, D. In: ŠVESTKA, J. a kol., *Občanský zákoník, opak. cit., str. 703.*

svého jednání upustí.¹⁹⁵ S tímto však nelze souhlasit, neboť takové jednání může být opravdu trvalé, přičemž nabude již určité intenzity, lze mít za to, že neodvolal-li dárce dar, nevděk prominul. Dozvěděl-li se však dárce o jednání obdarovaného později, běží uvedená lhůta od okamžiku, kdy se dárce o nevděku dozvěděl. Pro dědice dárce, za splnění podmínek § 2074 NOZ, je počátek běhu lhůty stanoven smrtí dárce.

5.3.4. Samotná revokace a její modalita

Jsou-li splněny předpoklady odvolání daru, které byly zmíněny výše, může dárce platně dar odvolat. K platné revokaci je však nutno, aby dárce (popřípadě jeho dědic) projevil svou vůli vůči obdarovanému. Stejně jako za účinnosti SOZ ani nyní není stanovena forma pro tento projev vůle, samotnou revokací pro nevděk pak přechází vlastnické právo k darované věci zpět na dárce, jelikož se prakticky ruší darovací smlouva jako důvod převodu vlastnického práva, tudíž se neuplatní postup, dle kterého je dárce povinen podat žalobu.¹⁹⁶ Nelze však přisvědčit ani názoru Elischera, který tvrdí, že v případě revokace nemovitosti je dle § 560 NOZ třeba odvolat dar písemně.¹⁹⁷ Odvolání daru totiž není právním jednáním, kterým se mění nebo ruší práva k nemovité věci, jelikož v případě nemovitosti bude právním důvodem změny zápisu v katastru nemovitostí souhlasné prohlášení stran o revokaci či rozhodnutí soudu.¹⁹⁸ Přičemž jako *obiter dictum* se již vyjádřil i NS.¹⁹⁹ Takové právní jednání, kterým dárce odvolává dar, může mít i v případě nemovitosti formu ústní, avšak stejně jako za účinnosti SOZ lze dárce doporučit, aby pro unesení důkazního břemene dar odvolal písemně.

Stejně jako za předešlé právní úpravy se v případě spoluvlastnictví uplatní, že odvolat případný dar může každý ze spoluvlastníků ohledně svého spoluvlastnického podílu (viz kapitola 4.3.3). Naopak v případě SJM dochází k posunu, neboť je nutno vnímat rozlišení mezi běžnou záležitostí SJM a mimořádnou (ostatní) záležitostí v tomto režimu dle § 714 NOZ. V případě mimořádných záležitostí bude třeba, aby právní jednání učinili oba manželé. Problematickým pak bude určení, co je běžnou záležitostí a co mimořádnou záležitostí, přičemž vždy je třeba posuzovat s ohledem

¹⁹⁵ NYKODÝM, Jiří. *Vrácení daru dle § 409 o. z.* Bulletin advokacie. 1976, roč. 21, č. 10-12, s. 16.

¹⁹⁶ Viz ŠVESTKA, J., MIKEŠ J., *Nad základními otázkami...*, opak. cit.

¹⁹⁷ ELISCHER, D., *Darování...*, opak. cit. str. 156, pozn. č. 272

¹⁹⁸ BAREŠOVÁ, E., BAUDYŠ, P., *Zákon o zápisech...*, opak. cit. str. 505

¹⁹⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 15. 10. 2014, sp. zn. 30 Cdo 2644/2014

na konkrétní situaci a „vždy bude třeba vycházet z náležitě zjištěných okolností jednotlivého případu“²⁰⁰. V případě menších darů však bude možné, aby byl dar odvolán jedním z manželů, v případě darů větší hodnoty, zejména nemovitostí pak bude třeba, aby byl dar odvolán oběma manželi. Bude-li se však jednat o dary nižší hodnoty, je vždy na posouzení, jestli byla opravdu uzavřena darovací smlouva a nejedná se o případ společenské služby.

S ohledem na úpravu přechodných ustanovení, konkrétně § 3028 odst. 2 NOZ, se nová pravidla SJM uplatní i na darovací smlouvy uzavřené do 31. 12. 2013, neboť darovací smlouva jako taková se sice bude řídit stále SOZ, právní jednání týkající se majetkového práva manželů se však musí posoudit s ohledem na citované ustanovení dle NOZ.

Zvláštním případem také může být odvolání daru, je-li vůči obdarovanému vedena exekuce a předmět daru je postižen a stejně tak v případě, že proti obdarovanému je vedeno insolvenční řízení. V prvním případě bylo NS judikováno, že § 47 odst. 4 zákona č. 120/2001, exekuční řád, ve znění pozdějších změn není zábranou, aby povinný pozbyl vlastnické právo právním jednáním třetích osob.²⁰¹ Dárce tedy může dar platně odvolat a požádat exekutora o vynětí věci z exekuce. Je-li vůči obdarovanému vedeno insolvenční řízení a je-li dar součástí majetkové podstaty, může taktéž dárce platně dar odvolat, nicméně odvolání daru nemá směřovat vůči obdarovanému, ale vůči insolvenčnímu správci.²⁰²

Nutné je poznamenat také, že NOZ stanovuje také výjimku z čistě osobní povahy odvolání daru pro nevděk. V § 2074 NOZ je normováno, že dědicové dárce mohou dar odvolat pouze v případě, že dárce tuto možnost zmařil obdarovaný či vyšší moc. Lze tedy uvažovat zejména případy, kdy obdarovaný zavraždí dárce, kdy vražda v každém případě musí být nevděčným jednáním, popřípadě je dárce zraněn tak, že upadne do kómatu a následně umírá. Stejně budou mít dědicové možnost dar odvolat, pokud například v krátké době po nevděčném jednání obdarovaného dárce zahyne při nehodě apod. Vždy je však stanovena lhůta jednoho roku od smrti dárce pro uplatnění práva dědicem.

²⁰⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol., *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 206

²⁰¹ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 23. 10. 2007 sp. zn. 20 Cdo 2678/2006

²⁰² Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24. 11. 2015 sp. zn. 29 ICdo 78/2014

5.3.5. Rozsah vydání

V předchozí podkapitole bylo zmíněno, že vlastnické právo k předmětu daru přechází již projevením vůle k revokaci dárce vůči obdarovanému, tudíž okamžikem, kdy tento projev vůle došel obdarovanému. Zatímco SOZ situaci vydání věci zvláště neupravoval a použila se obecná úprava bezdůvodného obohacení, NOZ zvláštní úpravu pro odvolání daru obsahuje. Jednoduše je tedy vyřešena situace, kdy obdarovaný má darovanou věc u sebe. Zákon pro případ nevděku preferuje samozřejmě *restitutio in integrum*, a na základě § 2073, který má svůj původ v již výše zmíněném § 949 OZO, činí nevděk obdarovaného vzhledem k darované věci nepoctivým držitelem, na základě čehož se použije úprava § 1000 a 1001 NOZ, kdy takový nepoctivý držitel vydá veškeré plody a užitky, které od té doby nabyly. Takto je však samozřejmě pokryta pouze situace, kdy obdarovaný má věc u sebe. Nemá-li již věc u sebe, tedy není-li jejím vlastníkem, je povinen vydat alespoň její hodnotu, kterou se stejně jako v případě odvolání pro nouzi rozumí obvyklá cena v době předání daru.^{203 204} Uvedené se bezvýjimečně použije v případě, že dar odvolal pro nevděk sám dárce. Jinak tomu bude, vydává-li věc dědicům dárce. K tomu, aby byl obdarovaný povinen vydat hodnotu věci, musí držet hodnotu věci, která již mohla být přetransformována (a to nejen jednou).

5.4. Procesní aspekty odvolání daru dle NOZ

Jak bylo již nastíněno, pro odvolání daru dle SOZ nebylo nutné vždy uplatňovat právo u soudu. Stejná situace pak bude zachována i pro úpravu NOZ, jelikož procesněprávní úprava žádných změn nedoznala. Pro dárce nicméně je často nezbytné domáhat se ochrany práv právě u soudu. Je však také důležité, jakou formu by žaloba měla mít. Jelikož se neuplatní ani dle NOZ postup, který v literatuře prosazovali Švestka a Mikeš (viz. bod 3.3.3), nebude petit žaloby znít jakožto konstitutivní, který by zakládal vlastnické právo dárce, ale jako deklaratorní. Obecně je možné, aby dárce zvolil postup žaloby na plnění, tedy žaloby na vydání (popřípadě vyklizení nemovitě) věci, nebo žaloby určovací dle § 80 OSŘ. Nárok na vydání věci (při odvolání daru pro nevděk) dle § 1040 NOZ tedy bude moci být při odvolání daru pro nevděk zahrnut v petitorní žalobě, tedy žalobě na plnění.

²⁰³ Stejně viz podkapitola 5.2.4

²⁰⁴ BEDNÁŘ, Václav. In: HULMÁK, Milan a kol.: *Občanský zákoník...*, opak. cit, str. 30

Dále je nutno rozlišovat, zda se dárce domáhá navrácení movité či nemovité věci. Těžko si lze představit u movité věci, kdy žalobce žaluje na určení vlastnického práva k věci, a proto je vždy třeba žalovat na vydání věci, neboť žalobce již je vlastníkem věci, pouze požaduje její fyzické navrácení. Naproti tomu u věcí nemovitých je třeba rozlišovat, zda obdarovaný nemovitost využívá, či nikoliv. Pokud tomu tak je, musí dárce žalovat na vyklizení nemovitosti, přičemž dosáhne zároveň toho, aby bylo zapsáno jeho vlastnické právo do katastru nemovitostí a tím i dojde k převodu vlastnického práva, neboť i výrok rozsudku znějící na plnění je podkladem pro zápis změny vlastnického práva²⁰⁵, zejména z důvodu, že soud si existenci vlastnického práva posoudí jako předběžnou otázku²⁰⁶ a zároveň bude takový rozsudek podkladem pro výkon rozhodnutí. Zakládá-li totiž žaloba na plnění *rei iudicatae* pro žalobu na určení, uznávají správní soudy rozhodnutí o žalobě na plnění jako podklad pro zápis do KN.²⁰⁷ Naopak v případě, že obdarovaný nevyužívá žádným způsobem předmět daru – nemovitost, je nutné, aby dárce žaloval na určení vlastnického práva, neboť jiným způsobem dosáhnout změny zápisu v katastru nemovitostí nemůže, žaloba na vyklizení nepřipadá v úvahu a tudíž je tu naléhavý právní zájem, jakožto jedna z podmínek žaloby na určení. Ani u nemovitostí však není nutné, aby dárce musel žalovat obdarovaného, neboť podkladem pro zápis vlastnického práva dárce do katastru nemovitostí může být i souhlasné prohlášení obou stran darovací smlouvy o tom, že dar byl odvolán.²⁰⁸ Jedná-li se však o situaci, kdy dárce daroval pouze část nemovitosti a jinou část stále vlastní a za předpokladu, že se jedná o podílové spoluvlastnictví, je nutné, aby žaloval na určení, že je výlučným vlastníkem celé věci.²⁰⁹

V případě odvolání daru pro nouzi je pak situace jednodušší. Vzhledem k povaze tohoto institutu si lze představit, že v praxi budou převládat zejména žaloby na zaplacení hodnoty darované věci, popřípadě její části, než vydání (vyklizení) věci jako takové. Postup však bude také v tomto případě stejný, jak již bylo více přiblíženo v podkapitole 4.3.4., nicméně lze v tomto případě zamýšlet používání *petitu alternativa facultas*, znějícího tak, že „...žalovaný se zproští povinnosti k vydání věci

²⁰⁵ BAREŠOVÁ, Eva, BAUDYŠ, Petr. *Zákon o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem*. 4. vydání, Praha: C.H. Beck, 2007, str. 504

²⁰⁶ SPÁČIL, Jiří. *Vztah vlastnických žalob na plnění a na určení*. Soudní rozhledy, 2013, č. 10 roč. 19, str. 306

²⁰⁷ Rozsudek Nejvyššího správního soudu České republiky ze dne 28. 3. 2012 sp. zn. 1 Aps 3/2012

²⁰⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 15. 10. 2014, sp. zn. 30 Cdo 2644/2014

²⁰⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 7. 3. 2001, sp. zn. 22 Cdo 1968/2000

(zaplacení její hodnoty) poskytováním výživy žalobci ve výši xxx Kč měsíčně, po dobu nouze dárce nebo do vyčerpání hodnoty daru ve výši xxx Kč.“, kterýžto by měl reflektovat úpravu § 2068 odst. 1 in fine. V souvislosti s tímto však je důležité upozornit, že nouze nemá věcně-právní účinky vzhledem k vydávané věci, obdarovaný není nepoctivým držitelem a vlastnické právo k věci se zpět převádí až předáním věci, popřípadě exekucí, neboť až do výkonu rozhodnutí si může obdarovaný vybrat, zda vydá věc či bude plnit dárce nutnou výživu.

Závěr

Jak bylo zmíněno již v samotném úvodu této práce, hlavním cílem bylo stanovení analyzování právní úpravy odvolání daru dle NOZ, její porovnání s historickými právními úpravami na našem území, zejména pak s SOZ, stejně tak porovnání s německou a francouzskou právní úpravou, a to za účelem nalezení možných řešení nově vyvstalých problémů vznikajících při odvolání daru.

Zatímco v některých částech odvolání daru je NOZ svým přístupem jedinečný, v naprosté většině případů najdeme obdobný přístup v historické či popřípadě zahraniční právní úpravě.

Odvolání daru pro nevděk svou povahou více či méně přebírá dosavadní přístup SOZ, který byl od roku 1991 vystavěn na porušení dobrých mravů. Z úpravy SOZ tak bude zejména použitelná definice pojmu „dobrých mravů“, která byla již několikrát potvrzena NS, popřípadě ÚS. Stejně tak intenzita porušení dobrých mravů bude, co do objektivního hlediska, moci být přejata z dosavadního přístupu, neboť zjevné a hrubé porušení dobrých mravů by se lišit v zásadě nemělo a vždy bude třeba postupovat s ohledem na daný případ, přičemž ani hledisko povahy trestného činu, jako tomu bylo v OZO, nebude pro shledání jednání obdarovaného jako nevděku rozhodné. Odlišně od dřívějšího postupu by však měl soud při posouzení takového jednání postupovat, když bude posuzovat, zda se ze subjektivního hlediska, tedy z hlediska dárce, bude moci jednat o takové jednání, které mu přímo ubližuje, a to dle německého vzoru, neboť toto subjektivní hledisko vyplývá z ustanovení § 2072 odst. 1. Stejně tak v případě posouzení, zda jednání vůči osobě odlišné od dárce dle § 2072 odst. 2, vůči níž se zachoval obdarovaný v rozporu s dobrými mravy, bude vždy nutné zkoumat okolnosti daného případu a zejména subjektivně vztah dárce a osoby blízké. Jako velmi vhodné lze pak chápat vztáhnutí podstaty tohoto ustanovení na pojem „osoby blízké“, jehož výklad podává NOZ v § 22 a nemělo by docházet k výkladovým problémům, kdo je členem dárcovy rodiny.

Co se týče odvolání daru pro nouzi, které SOZ neznal, je třeba hledat inspiraci pro řešení problematických pasáží ve starší historické úpravě či v zahraničí. Zákonodárce v NOZ stanovil, že nouzí se pro účely odvolání daru rozumí stav, kdy se dárce nedostává nutné výživy, který dále nikde nerozvádí, přičemž obdobný pojem lze nalézt v úpravě dědického práva. Lze shrnout, že taková výživa bude menší než slušná, jak je tomu třeba v právu rodinném, přičemž obdobný přístup platil také za

účinnosti OZO. Problematickým je pak pro posouzení nouze zejména určení, zda je dárce nuzným, pokud by mohl přijímat sociální dávky či výživné od jiné osoby dle zákona, přičemž lze shrnout, že i pokud zde taková možnost je, neboť podobná stanoviska zaujímá německá soudní praxe, a dárce může dar odvolat, což se uplatní také u osoby, vůči níž je dárce povinným ze zákonné výživy. V úpravě odvolání daru pro nouzi se pak neuplatní žádná lhůta pro revokaci, kdy časovým omezením je pouze stav nouze dárce.

Z procesního hlediska pak k žádným důležitým posunům oproti SOZ nedochází, přičemž vždy bude na posouzení konkrétní situace, jaký druh žaloby užít. Lze považovat za vhodné, že zde taková kontinuita bude.

Smluvním stranám, zejména pak dárcům lze doporučit, chtějí-li, aby určitá jednání obdarovaného odůvodňovala revokaci, rozšířit odvolací důvody přímo ve smlouvě a nikoliv pouze vykládat pojem nevděku. Stejně tak pro rozšíření případného okruhu osob blízkých je lepší uvést, že při určitém jednání vůči určitým osobám vznikne dárci právo dar odvolat. Tím se dárce vyhne riziku neunesení důkazního břemene ve vztahu k pojmu „ublížení“ a dalším možným rizikům.

Obecně tedy lze shrnout, že právní úprava odvolání daru v celku patří mezi jedny z vydařenějších v rámci celého nového soukromoprávního kodexu. Ve srovnání s francouzskou úpravou je NOZ přesnější a jednodušší, německý BGB je však ještě o něco přesnější a preciznější. Odvolání daru pro nevděk bude do velké míry kontinuálně pokračovat v obdobné podobě. V některých oblastech došlo ke zpřesnění, v některých byly zavedeny úplné novinky, nicméně při inspiraci starší úpravou, popřípadě zahraničím lze veškeré nalézt vhodné řešení pro všechny aplikační problémy.

Bibliografie

Monografie:

BOBEK, Michal, MOLEK, Pavel, ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Komunistické právo v Československu: Kapitoly z dějin bezpráví*, 1. vydání. Brno: Munipress, 2009, 1001 s.

ELISCHER, David. *Darování a jeho podoby v novém soukromém právu*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, 240 s.

HENDRYCH, Dušan a kol. *Právníký slovník*, Praha: C.H. Beck, 2009, 1481 s.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 4. vydání. Praha: Leges, 2014, 968 s.

KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 2. doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 1995, 386 s.

KNAPPOVÁ, Marta, ŠVESTKA Jiří. *Občanské právo hmotné 1*. 4. vydání, Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2005, 460 s.

MALAURIE, Phillip, AYNES, Laurent. *Les successions, les libéralités*, 5. vyd., Paříž: Défrenois, 2012, 562 s.

SEDLÁČEK, Jaromír. *Obligační právo. II. Speciální ustanovení o jednotlivých typech smluvních*. Brno: Právník, 1926, 184 s.

SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. V Praze: C.H. Beck, 2014, 408 s.

TICHÝ, Luboš. *Obecná část občanského práva*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 392 s.

TINTĚRA, Tomáš, PETR, Pavel a kol. *Základy závazkového práva, 2. díl*. Praha: Leges, 2017, 272 s.

WATGEN, Monique, WATGEN, Raymond. *Successions et donations*. 2. ed., rev. et actualisée. Luxembourg: Ed. Promoculture, 2002, 433 s.

Komentáře:

BAREŠOVÁ, Eva, BAUDYŠ, Petr. *Zákon o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem*. 4. vydání, Praha: C.H. Beck, 2007, 740 s.

ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník : velký akademický komentář : úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008, 2639 s.

FIALA, Josef. *Občanský zákoník: komentář*, Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009, 1692 s.

HOPPENZ, Rainer, in PRUTTING, Hans a kol. *BGB Kommentar*. 11. vydání, Neuwied : Luchterhand verlag, 2016, 3908 s.

HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol., *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 1392 s.

HULMÁK, Milan. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 2080 s.

LEVENEUR, Laurent, *Code Civil. Commentaire*, 37. vydání, Paris: Lexis Nexis, 2016, 3660 s.

ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kol. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl čtvrtý*. Repr. pův. vyd. z r. 1936. Praha: Codex Bohemia s.r.o., 1998, 866 s.

ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník svazek V (§ 1721 - § 2520) Komentář*, 1. vydání, Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, 1700 s.

ŠVESTKA, Jří, a kol. *Občanský zákoník I, II*. 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2009, 2528 s.

Časopisecké články:

BRUNCKO, Stanislav. *Odvolání daru pro nouzi a vyživovací povinnost obdarovaného*. Právní rozhledy, Praha: C.H. Beck, 2014, roč. 22, č. 19, str. 656-658

DOUDOVÁ, Marie. *K výkladu ustanovení § 409 obč. zák. Socialistická zákonnost*. 1976, roč. 24, č. 3, s. 134-138.

GROBELNÝ, Petr., *K žalobě na vrácení daru*, Právní rozhledy, 2002, roč. 10 č. 10, str. 502

HOLUB, Ondřej. *Kdy lze vymáhat vrácení daru, např. mezi rodiči a dětmi?* Rodinné právo, 1999 roč. 1, č. 12, str. 21-22.

LUŽNÁ, Romana. *Vrácení daru*. Zpravodaj českých právníků. 2008, roč. 18, č. 1, s. 49-54

NYKODÝM, Jiří. *Vrácení daru dle - 409 o. z.*, Bulletin advokacie. 1976, roč. 21, č. 10-12,

PECHA, Richard. *K nároku na vrácení daru dle § 630 ObčZ*, Právní rozhledy, 2002, roč. 10 č. 6, str. 284

RABOVÁ, Dominika. *Odvolání daru pro nouzi dle NOZ (zákon č. 89/2012 Sb.)*, Ad Notam, 2013, roč. 19, č. 6, str. 12

ŘEHULOVÁ Lenka. *Dobré mravy a vrácení daru dle §630 zákona č. 40/1964 SB., občanský zákoník*, In: ŽATECKÁ, E. (ed.), COFOLA 2011 Sborník příspěvků z mezinárodní konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity 29.4. - 1.5.2011 v Brně, Brno: Masarykova univerzita, 2011 str. 173 - 186

SPÁČIL, Jiří. *Vztah vlastnických žalob na plnění a na určení*. Soudní rozhledy, 2013, č. 10 roč. 19, str. 306

ŠVESTKA, Jiří, MIKEŠ Jiří. *Nad základními otázkami vrácení daru dárcem*. Právní rozhledy. 2002, roč. 10 č. 4, str. 155

VRCHA, Petr. *Vrácení daru*. Právní rádce, 1997, roč. 6, č. 12, str. 7

Internetové zdroje:

CALLAGHAN, Ida. *Právní úprava darování v novém občanském zákoníku*, [online]. 13.8.2014, [cit. 10. 10.2017] Dostupné z<<https://www.epravo.cz/top/clanky/pravni-uprava-darovani-v-novem-obcanskem-zakoniku-94911.html>>

LUŽNÁ, Romana, *Vrácení daru*, [online], Právní rádce, 28. 5. 2008, [cit. 10. 10.2017] dostupné z< <https://pravniradce.ihned.cz/c1-25053030-vraceni-daru>>

STÜRZER, Rudolf. *Grober Undank – Wer in ein Pflegeheim gesteckt wird, kann Schenkung widerrufen*, [online], 19. 11. 2014 [cit. 15.10.2017] dostupné z: <http://www.haus-und-grund-muenchen.de/mainw/presse/undank_schenkung.html>.

ZEMAN, Milan; *Vrácení daru v nové úpravě aneb odvolání pro nouzi a nevděk* [online]. 13. 6 2013 [cit. 28. 10 2017]. Dostupné z <
<https://www.epravo.cz/top/clanky/vraceni-daru-v-nove-uprave-aneb-odvolani-pro-nouzi-a-nevdek-91453.html> >

Právní předpisy:

Bürgerliches Gesetzbuch, německý občanský zákoník, ve znění pozdějších změn

Code Civil, francouzský občanský zákoník, ve znění pozdějších změn

Vládní návrh občanského zákoníku, sněmovní tisk č. 844/37

Zák. č. 11/1918 Sb., ze dne 27. října 1918

Zákon č. 117/1852 Sb. ř.z. trestní zákon o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění pozdějších změn

Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ve znění účinném k 1. 1. 1951

Zákon č. 40/1964 Sb. občanský zákoník, ve znění účinném k 1. 4. 1964

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 946/1811 Sb.zák. soud., obecný zákoník občanský, ve znění pozdějších změn

Zákon č. 946/1811 Sb.zák. soud., obecný zákoník občanský, ve znění do 31. 12. 1884

Zákon č.36/1884 ř.z., odpůrcí řád, ve znění pozdějších změn

Judikatura:

Rozhodnutí Cour de Cassation n°94 ze dne 28.1.2015 sp. zn. 13-27.125

Rozhodnutí Cour de Cassation req. ze dne 1. 12. 1885, Dalloz Périodique, 1886, 1, s. 222

Rozhodnutí Cour de Cassation ze dne 25.9.2013, sp. zn. 12-13.747

Rozhodnutí Cour de Cassation, ze dne 13. 12. 1965, Bull. Civ. I., n.700 p. 536

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 29. 12. 1932 sp. zn. Rv I 1671/31

Rozhodnutí Spolkového soudního dvora ze 7. 11. 2006 sp. zn. BGH Az. X ZR 184/04

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 11. 12. 2001 sp. zn. 22 Cdo 2731/2000

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 12. 12. 2002 sp. zn. 22 Cdo 1620/2001

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 15. 10. 2014, sp. zn. 30 Cdo 2644/2014

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 17. 12. 2014, sp. zn. 23 Cdo 2702/2012

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 21. 6. 2012 sp. zn. 33 Cdo 903/2011

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 23. 1. 2001 sp. zn. 29 Cdo 228/2000

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 23. 10. 2007 sp. zn. 20 Cdo 2678/2006

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24. 11. 2015 sp. zn. 29 ICdo 78/2014

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. 10. 2004 sp. zn. 33 Odo 538/2003

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 26. 5. 2004 sp. zn. 32 Odo 429/2003

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 26. 9. 2002 sp. zn. 30 Cdo 1162/2002

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 26. 9. 2013 sp. zn. 33 Cdo 2248/2011

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. 9. 2012 sp. zn.. 33 Cdo 767/2011

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28. 6. 2007 sp. zn. 22 Cdo 140/2007

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30. 5. 2013 sp. zn. 33 Cdo 942/2012

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 7. 3. 2001, sp. zn. 22 Cdo 1968/2000

Rozsudek Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 13. 6. 1936 sp. zn. Rv II 111/36

Rozsudek Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 14. 12. 1945, sp. zn. R I 454/44

Rozsudek Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 14. 3. 1923 sp. zn. Rv II 373/22

Rozsudek Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 23. 10. 1936 sp. zn. R I 835/36

Rozsudek Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 27. 2. 1940 sp. zn R I 1413/39

Rozsudek Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 6. 10. 1925, sp. zn. R II 297/25

Rozsudek Nejvyššího soudu Československé republiky, ze dne 7. 11. 1922 sp. zn. Rv II 189/22.

Rozsudek Nejvyššího správního soudu České republiky ze dne 28. 3. 2012 sp. zn. 1 Aps 3/2012

Rozsudek Spolkového soudního dvora ze dne 13. 11. 2012 sp. zn. X ZR 80/11

Rozsudek Spolkového soudního dvora ze dne 19. 1. 1999 sp. zn. X ZR 42/97

Rozsudek Spolkového soudního dvora ze dne 25. 3. 2014 sp. zn. X ZR 94/12

Rozsudek Spolkového soudního dvora ze dne 26. 10. 1999 sp. zn. X ZR 69/97

Rozsudek Spolkového soudního dvora ze dne 7. 6. 1991 sp. zn. V ZR 214/89

Rozsudek Spolkového soudního dvora ze dne 5. 11. 2002 sp. zn. X ZR 140/01

Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 8. 6. 2000, sp. zn. 10 Co 399/2000

Usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 26. 2. 1998, sp. zn. II. ÚS 249/97

Ostatní zdroje:

Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Důvodová zpráva k vládnímu návrhu občanského zákoníku z roku 1937, součást sněmovního tisku 844/37 dostupné z

http://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/tisky/t0844_13.htm

Důvodová zpráva k zákonu č. 141/1950 Sb., občanský zákoník

Důvodová zpráva k zákonu č. 509/1991 Sb., kterým se mění občanský zákoník

Anotace

Diplomová práce se zabývá problematikou odvolání daru v komplexní podobě. Českou právní úpravu účinnou od roku 2014 podrobuje analýze a komparaci jak s historickou právní úpravou, tak také s úpravou zahraniční. Jednotlivé kapitoly se nejprve věnují institutu darování, analýze historické a následně zahraniční právní úpravy odvolání daru a poté aplikaci poznatků do kontextu účinné úpravy darování. Zkoumány jsou jak aspekty hmotněprávní, zejména proces revokace, obsah vydávaného majetku, tak také aspekty procesněprávní, zejména užití vhodného typu žaloby. Cílem práce je zhodnotit novou legislativu odvolání daru, nalezení problematických částí, částí shodných s dřívější právní úpravou a navržení řešení vyvstalých problémů.

Summary

Diploma thesis is focused on revocation of donation issues in global. Czech legislation of the New Civil Code of the 2014 is analyzed and compared with Czech historical legislation and also with foreign legislation. Chapters of the Thesis concern to donation, to analysis of historical and subsequently to analysis of foreign legislation of revocation of donation, which is thereafter applied to the context of the new legislation. Substantive law aspects, particularly process of revocation, the content of the asset to be released and also civil proceeding aspects concerning the revocation of donation are investigated. The aim of the Thesis is to evaluate the new legislation of withdrawal of donation, to find its problematic parts, to find parts identical to the former legislation and to propose solution dealing with problems found.

Klíčová slova

Darovací smlouva, darování, odvolání, smlouva, právní jednání, dobré mravy, odstoupení od smlouvy, vydání věci, žaloba.

Key words

Gift agreement, donation, revocation, contract, legal act, good morals, withdrawal a contract, assets of property, lawsuit.